

Új Kéve

AZ ÉSZAKI MAGYAR PROTESTÁNS GYŰLEKEZETEK LAPJA

Egyedül a mindenségben (Molnár-Veress Pál felvétele)

„Hasonló a mennyek országa a szántóföldben elrejtett kincshez, amelyet az ember, miután megtalált, elrejt, örömeiben elmegy, eladja mindenét, amije van, és megveszi azt a szántóföldet.”

„Hasonló a mennyek országa a kereskedőhöz is, aki szép gyöngyöket keres. Amikor egy nagyértékű gyöngyre talál, elmegy, eladja mindenét, amije van, és megvásárolja azt.”

(Máté 13: 44-46)

LELKÉSZ

MOLNÁR-VERESS PÁL

151 64 SÖDERTÁLJE (STH) Granövägen 126
Tel/Fax: 08-550 160 66 Mobil: 070-602 29 68
E-mail: parokia@keve.se

KÖZPONTI TISZTSÉGEK VISELŐI

JORDÁKY BÉLA főfelügyelő, az ET elnöke

428 35 KÄLLERED Gamlehagsvägen 19
Tel: 031-795 25 02 Fax: 031-795 25 04
Mobil: 070-562 31 08

SEBESTYÉN GÁBOR főgondnok STH felügy.

126 47 HÄGERSTEN/STH Fastlagsvägen 42/1
Tel: 08-18 41 72

TÓTH ILDIKÓ főjegyző, Sölvesborgi felügyelő

294 34 SÖLVESBORG Rektor Dahlskatan 4 H
Tel/Fax: 0456-140 37 Mobil: 0730-25 40 14

LÁSZLÓ BÉLA ET-tag, Göteborgi felügyelő

418 31 GÖTEBORG Vädersolskatan 21
Tel: 031-54 27 19 Mobil: 076-204 10 80

PAP IVÁN központi pénztáros

181 30 LIDINGÖ (STH) Frisksportarvägen 2
Tel: 08-731 83 60 Fax: 08-731 08 28

VERESS ILDIKÓ Szeretetszolg. orsz. megbízott

352 47 VÄXJÖ Hjalmar Petris Väg 10 B
Tel: 0470-76 34 42

TOVÁBBI GYÜLEKEZETI VEZETŐK

DEÁK GYÖRGY Borási felügyelő

507 54 BRÄMHULT Jutegatan 11
Tel: 033-23 03 07

FEKETE JENŐ Eskilstunai felügyelő

633 53 ESKILSTUNA Klarbärsvägen 23
Tel: 016-12 00 39 Mobil: 070-920 33 72

DEÁK JÁNOS Halmstadi gondnok

302 51 HALMSTAD Stålgatan 36
Tel/Fax: 035-10 89 74 Mobil: 070-491 08 74

id. VASZI ÁRPÁD Helsingborgi felügyelő

252 75 HELSINGBORG Närlundavägen 10
Tel: 042-28 21 35

GAAL ANDRÁS Jönköpingsi felügyelő

567 31 VAGGERYD Smedbygatan 21
Tel: 0393-161 69

BŐDECS MARGIT Katrineholmi felügyelő

642 33 FLEN Junivägen 9
Tel: 0157-129 04

PAPP ANNA Ljungbyi felügyelő

341 37 LJUNGBY Ågårdsvägen 19
Tel: 0372-819 67

PITLIK PÁLHÁZI KATALIN Malmöi felügy.

217 46 MALMÖ Roskildvägen 9 A
Tel: 040-26 76 38

REHÓ ISTVÁN Västeråsi felügyelő

723 51 VÄSTERÅS Glasbärgatan 7
Tel: 021-12 09 91

SPÁDA JÁNOS Växjöi felügyelő

352 47 VÄXJÖ Hjalmar Petris Väg 10 B
Tel: 0470-76 34 42 Mobil: 076-233 66 17 (új!)

TÁNGAGARDE Gyülekezeti Otthon

Tel: 033-27 50 22

Külföldről előbb Svédország hívószámát, a 0046-ot kell tárcsázni, s a körzetszám előtti 0-t el kell hagyni.

A konferencia résztvevőinek egy csoportja (Mellár Balázs felvétele)

Brüsszeli együtt-töprengések

2007. szeptember 7-9. között Brüsszelben tartotta szokásos évi – egyben tisztújító – közgyűlését a Nyugat-Európai Magyar Protestáns Gyülekezetek Szövetsége, a Kárpát-medencén kívüli református, evangélikus és unitárius híveket tömörítő gyülekezetek közös érdekképviseleti szervezete. Tíz évvel ezelőtt Nyugat-Európában még 71 ilyen magyar gyülekezet volt, azóta számuk 60-ra csökkent. Ezekből a Protestáns Szövetség 7 országban, 12 egyházi szerveződés keretébe tartozó, összesen 47 közös protestáns vagy „tisztá” református, ill. evangélikus gyülekezetet tömörít soraiban.

Nyugati közösségeinkben mindenütt hasonlóak a gondok: az úttörő első nemzedék kiöregedett, részben kihalt. A következő generációk az idegen környezetben felszívódnak, s a jelenség valahányszor újratermeli magát. Csökken az állami és egyházi támogatás, az egyéni áldozatvállalás mértéke. A nyugati szolgálat elveszítette vonzerejét, gond a lelkészutánpótlás. Trianontól mindmáig olyan szervezeti és jogi keretek kötik az egyházakat, melyek az elszakadt részek visszacsatolásának akadályai.

A Protestáns Szövetség megalakulása óta egyik fő feladatának tekinti a nyugati szórvány és a hazai egyházak közötti kapcsolatok helyreállítását, ezért szorgalmazza a hazai egyházi keretek felülvizsgálatát, s ezért vár a hazai egyháztól felelősségvállalást a kebelükből kiszakadtak iránt. Lehetőségei szerint a Szövetség ez irányban fontos lépéseket tett meg, s kíván tenni a jövőben is. Ebbe a sorba illeszkedett Dr. Márkus Mihály, a Dunántúli Református Egyházkerület püspökének idei meghívása is. Az előadó szerint az egyház fogalmának megközelítésében a dogmatikai, a liturgikai és az egyházi aspektus egyaránt fontos. Ismernünk kell ezek országokénti és egyházkénti kialakulását, az idők folyamán bekövetkezett változásokat, azok miertjét és mikéntjét is. Szükséges ismerni a befogadó országok többségi egyházainak mai jogrendjét, s ezekhez viszonyítva tisztázni a szórványgyülekezetek jogi státusát.

A reformációt követően a középkorban kialakult magyar református és evangélikus egyházi struktúrákat 1920-ban Trianon szétszabdalta. A két világháború között ezeket úgy alakították ki, hogy azokba az elkerült egyháztestek bármikor visszacsatolhatók legyenek. A külföldi misszióba küldendő lelkészek személyéről a zsinat döntött, a lelkész kiutazását és ottani életét pedig a magyar külügy szervezte meg. Az 1947-es párizsi békediktátum ezt a gyakorlatot is keresztülhúzta. Így jutottunk el a még ma is fennálló állapotokhoz.

A 90-es években megtartott Magyar Reformátusok II. és III. Világtalálkozója, a Magyar Reformátusok Világszövetsége (MRVSV), az Egyetemes Zsinat, a Magyar Református Egyházak Tanácskozó Zsinata (MRETZS)

Dr. Márkus Mihály ref. püspök

(Folytatása a 23. oldalon)

Reformátori vonások Assisi Ferenc életében és szolgálatában

A reformáció ünnepe a reformátorok személyéről és munkásságáról, vagy magának a reformációnak a jelentéséről szoktunk beszélni. Ezt a hagyományt némileg kiegészítve, most olyan történelmi személyről is szólnék, akinek látszólag semmi köze nem volt a reformációhoz: Assisi Ferencről, vagy ahogyan katolikus atyánkfiai nevezik: Assisi Szent Ferencről. Miért éppen róla? – Azért, hogy kitűnjék, a reformáció nem esetlegesen támadt emberi esemény, hanem olyan isteni tett, amit maga a mennyei Úr készített elő, mégpedig a közismert előreformátoroknál – John Wyckliffe, Husz János (csehül Ján Hus) stb. – korábban, például Assisi Ferenc élete és szolgálata által is.

Isten ugyanis mielőtt valami nagyot és rendkívülit cselekedne mindenkori egyházában, azt jó előre jelzi, és munkálja. Így tett már ószövetségi egyházával, Izráel népével is. Mielőtt az egyiptomi szolgaságból kiszabadította volna Izráelt, így szólt: „*Látván látam az én népemnek nyomorúságát, amely Egyiptomban vagon és meghallottam az ő nyomorgatóik miatt való kiáltásukat... Le is szállok, hogy megszabadítsam őt az egyiptomiak kezéből és felvigyem őket arról a földről jó és tágas földre.*” (2 Móz. 3: 7–8) Majd kiválasztotta Mózeset, és születésének pillanatától gondját viselte, formálta és alkalmas eszközzé tette tervének kivitelezésében.

Később ugyancsak jó előre megjelentette a Tőle elpártolt népek, Izráelnek a megítélését is: „*Halljátok egek és vedd füledbe föld! Fiaikat neveltem, s méltóságra emeltem és ők elpártoltak tőlem. Oh, gonosz nemzetség, hamissággal megterhelhetett nép, gonosz mag, nemtelen fiak! Országotok pusztaság, városaitokat tűz perzseli fel.*” (És. 1: 2–7)

De előre megjelentette Isten egyházának újszövetségi megújulását is, Jézus Krisztus eljövételét. Prófétái által hirdette: „*Eljő Sionnal a megváltó és azoknak, akik Jákóbban megtérnek hamisságukból.*” (És. 59: 20) „...és szerzek veletek örök szövetséget, Dávid iránt való változhatatlan kegyelmességem szerint.” (És. 55: 2) „*Hajtsátok ide füleiteket és jertek hozzám: hallgassatok, hogy éljen lelketek.*” (És. 55: 3)

Isten hű maradt ígéretéhez Jézus Krisztus eljövetele, az újszövetségi idők után is. Jóllehet a reformáció történelmi dátuma 1517. október 31-e, Isten már ezt megelőzően is kiválasztott olyanokat, akik eljövendő terveit előkészítették. Assisi Ferenc egyike volt ezen kiválasztottaknak. Életében, cselekedeteiben kisebb-nagyobb mértékben már jelen voltak azok a reformátori vonások, amelyek a XVI. században Luthernél, Kálvinnál, Zwinglinél kiteljesedve észlelhetők. Elevenítsük fel ezért röviden életét és személyiségét.

Közép-Olaszország egy kicsi, szépfekvésű városában, Assisiben született, 1182 körül. Kora a keresztes hadjáratok időszakát jelentette; Nyugat-Európa keresztény fejedelmei hadba vonultak, hogy a Szentföldet a mohamedánoktól visszafoglalják. Vallási céljaik mellett gazdasági érdekek is meghúzódtak, Kelet kincsei a vagyoni gyarapodással is kecsgettettek. A gazdagodási vágy, a kap-

zsiság az akkori egyházat sem kerülte el, ez pedig a hívek sokaságában megbotránkozást, egyféle kiábrándulást eredményezett.

Assisi Ferenc apja dúsgazdag és becsvágyó posztókereskedő volt. Nagyravágyó céljait fián keresztül is szerette volna kiteljesíteni: minden anyagi támogatást megadott ahhoz, hogy a fiatal ember a város előkelő, nemes ifjaival barátkozzék, szórakozzék. Ferenc pedig nem vetette meg a könnyelmű barátokat, a fényűző életmódot, kicsapongó életvitelt. Sőt ennél többre, vitézi tettekre, hősi cselekedetekre is vágyott. Ebbeli igyekezetében elszegődött katonának, de harci dicsőség helyett fogság jutott osztályrészéül. A kudarc és csalódás testileg-lelkileg megviselték, ezt csak tovább fokozta szabadulása után barátainak a gúnyolódása. Lassan rádőbbsent arra, hogy az embernek mit sem használ, hogy az egész világot megnyeri, de lelkében kárt vall. Szakított baráti körével, önmagába fordulva újraértékelte addigi életét, belső nyugalmat és egyensúlyt keresve.

Íme, az első reformátori vonás Assisi Ferencnél: a bűnös múltjától elforduló, a megújulást és megnyugvást kereső magatartás.

Eletrajzírói feljegyezték, hogy amint Ferenc önmagába mélyedve bolyongott a városban, egyre többet kezdett Jézus Krisztusra gondolni, nála keresni azt, amit addig nélküle hiába igyekezett megtalálni. Egyik sétája során egy pusztulásnak indult kápolnához ért, belépett és imádkozni kezdett. Az Urat kérte, hogy adjon számára lelki nyugalmat, erőt bűnös múltja lezárására, hogy mást, jobbat kezdhesen addigi életénél. Imádkozás közben hangot vélt hallani, mintha az Úr szólította volna: „*Nem látod, hogy omladozik az én házam? Eridj, és tatarozd ki!*” Ferenc addig sohasem tapasztalt erővel, békességgel hagyta el a kápolnát, hogy engedelmeskedjék a hallott szónak. Építőanyagot vásárolt, és sajátkezűleg felújította a kápolnát. További romos kápolnákat keresett fel, és azokat is sorban helyreállította.

Egyik alkalommal Máté 10:7–12 verseit olvasva ismerkedett meg azzal a történettel, amely szerint Jézus Krisztus prédikálni és gyógyítani küldte tanítványait a szomszédos városokba. A Szentírás két felismerésre vezette Ferencet: egyrészt arra, hogy a megjavított kápolnák magát az egyházat jelentik, illetve hogy az egyházat csupán Isten Igéjének a hirdetésével lehet megújítani. Ez ellenében állt az akkori egyház látványos, elsősorban a külsőségeket hangsúlyozó irányultságával.

Ez Assisi Ferenc magatartásának következő reformátori vonása: vagyis kizárólag az Isten szavára, az Igére való odafigyelés.

A reformátorok szerint szintén egyedül az Ige jelenthette – és jelentheti – a keresztény egyház és életforma biztos fundamentumát. A Szentírás üzenete – „*az igaz ember hitből él*” (Róm. 1: 17) – ajándékozta meg a bűneiért vívódó, üdvösségét kereső Luther Mártont is lelki békességgel és tanította meg arra, hogy az üdvösség eléréséért szakítania kell mindazzal, ami Isten Igéjével ellenkezik. Kálvin János, genfi szolgálata idején legfontosabbnak az Ige naponkénti olvasását, magyarázását tartotta fontosnak, mert

Assisi Szent Ferenc

„a hit hallásból van, a hallás pedig Isten Igéjének a prédikálása által.” (Róm. 1: 17)

Assisi Ferenc megújult élete azonban sem atyjánál, sem barátainál nem talált megértésre. Atyja, miután hiába próbálta vissz-szavezetni fiát a régi életviteléhez, a püspökhöz idéztette, és azzal fenyegette meg, hogy minden addigi támogatásától megfosztja az engedetlen ifjút. Ferenc azonban kitartott elhatározása mellett, ruháját és pénzét apja elé dobva kijelentette, hogy ezek után csak így fog szólni: „*Miatyánk, ki vagy a mennyekben...*”, majd a püspöktől kapott köntösben távozott.

Döntése a hit állásfoglalása volt: az emberi rábeszélés helyett az Isten szavának való engedelmisség. Íme, itt Assisi Ferenc újabb reformátori vonása rajzolódik elő: a hitből élő ember bátor, akár a nélkülözést is vállaló magatartása.

Annak idején, 1517. október 31-én az igaz hitből fakadó meggyőződés indította Luther Mártont is arra, hogy az akkori egyház tanításával és hatalmával ellenkezve a wittenbergi vártemplom kapujára kiszögezze a Szentírás alapján megfogalmazott 95 tételét. Ezzel erősítette meg azt, hogy nekünk olyan Istenünk van az Úr Jézus Krisztusban, aki önmagát áldozza fel a bűnös emberért, és megmenti azt ingyen szeretetből. Bűneink bocsánatát és üdvösségünket nem mi szerezzük magunknak vélt érdemeinkkel, hanem Jézus Krisztus ajándékozta azt nekünk önmaga feláldozásával. Luther a hit erejével égette el nyilvánosan a pápa átokbulláját, majd V. Károly parancsára, barátai óvó figyelmeztetése ellenére elindult a wormsi birodalmi gyűlésre, ezekkel a szavakkal: „*Ha annyi ördög is volna Wormsban, amennyi cserép a házak fedelén, akkor is elmennék, és ha akkora tüzet raknának Worms és Wittenberg között, hogy lángjai az eget érnék, akkor is nekivágnék, és ha ott egy szörnyeteg tátaná is reám a száját, annak is egyenest a torkába lépnék, hogy bizonyosságot tegyek az én Uramról, Krisztusomról*” (Révész Imre: *Akikre nem volt méltó a világ*). A gyűlésen pedig erős hittel vallotta: „*Amíg engem a Szentírás bizonyosságaival vagy más világos okokkal meg nem győznek, addig lelkiismeretem Isten Igéjének foglya. Semmit vissza nem vonhatok, nem is akarok visszavonni... Itt állok, másként nem cselekedhetek. Isten legyen segítségemre. Amen!*” (Révész I.)

A hit adott erőt Kálvin Jánosnak is, hogy lemondjon a leendő jogtudósok kijáró mindenkori megbecsüléséről, és elveiért elhagyja hazáját, és menekülteként Svájcban telepedjen le. Genfben, sok megaláztatást vállalva, azon munkálkodott, hogy az Ige prédikálásával, továbbá szigorú fegyelmezéssel leszoktassa a város lakóit dorbézoló, tobzódó, könnyelmű életmódjukról, és visszavezesse őket Isten egyházába.

Esetenként a reformáció híveinek – meggyőződésük védelmére – fegyvert kellett fogniuk; a kappeli ütközetben egy ellenséges dárda halálos sebet ütött Zwingli testén, Isten akaratában megnyugodva tudott szólni: „*A testet megölhetitek, de a lelket nem!*”

A hitben való élet, az Isten Igéjének engedelmes befogadása jellemezte Assisi Ferencet is, ezzel is rokon vonást mutat a reformátorokkal. A Szentírás üzenetére való egyre erősebb fogékonysága azonban nem rekesztette ki a világból, nem fordította el őt embertársaitól. Továbbra is közöttük maradt, igaz, immár úgy viszonyult hozzájuk, amint Jézus Krisztustól tanulta: nem a maga életét akarta többé nagyra tenni, hanem Krisztus nevét akarta felragyogtatni. Ennek pedig úgy szerzett hitelt, hogy életét a mások szolgálatába állította; és amint egykor a tanítványok, ő is

úgy járt-kelt az emberek között: istápolta őket nyomorúságukban és hirdette számukra az Igét. Testvéreinek tekintette a leprásokat is, akikről mások iszonyodva, érzéketlenül elfordultak.

Alázatos magatartása, egyszerű és önmegtartóztató életmódja, a mások megtartására végzett munkája mintegy jelezték, hogy eljön az idő, amikor az egyház nem uralkodni fog a világban, hanem szolgálni fog abban.

Szinte háromszáz évvel Assisi Ferenc halála (1226) után, a reformációban – Isten szándéka szerint – ez a szolgáló egyház jelent meg újra. Ennek köszönhetően – az őskeresztény gyülekezetek gyakorlata szerint – az igehirdetés került ismét az egyházi élet középpontjába.

Assisi Ferenc, és az őt időben követő reformátorok századokra vannak mögöttünk. Életük, magatartásuk, a hitben való állhatatosságuk azonban minket is állandó számadásra ösztönöznek. Kérdéseink szinte végeérhetetlenül sorjáznak elő: tényleg Isten Igéjére figye-lünk-e a mindennapokban? Megtaláltuk-e már mi is Jézus Krisztust, mint személyes Megváltónkat és Szabadítónkat? Felkerestük-e a segítségre szorulókat, tudtunk-e vigasztalást nyújtani nekik? Képesek voltunk-e egyházunkért, közösségeinkért, egymásért áldozatot vállalni? Leromboltuk-e magunkban a régi, bűnös embert, hogy helyet adjunk az új embernek?

A kérdésekre adható lehetséges válaszainkból talán az derül ki, hogy aligha tettünk eleget Isten szent rendelkezéseinek. Ezért van mindannyiunknak szükségünk az állandó reformációra, belső megújulásra, hogy Isten Igéjétől áthatva másokat is megnyerjünk Istennek, és újult erővel hirdethessük az egyház eljövendő, végleges reformációját.

Sántha Pál

nyug. ref. lelkipásztor, Kolozsvár

NAPHIMNUSZ

(Részlet)

Tiéd a dicséret, dicsőség és imádás,
És minden áldás.
Minden egyedül téged illet, Fölség,
És nem méltó az ember, hogy nevedet kimondja.
Áldott légy, Uram, s minden alkotásod,
Legfőképpen urunk-bátyánk, a Nap,
aki a nappalt adja
és aki reánk deríti a te világosságodat.
És szép ő és sugárzó, nagy ragyogással ékes:
A te képed, Fölséges.

Áldjon, Uram téged minden ember,
ki szerelmedért másnak megbocsát.
És aki tűr gyötrelmet, nyavalyát.
Boldogok, kik túrnek békességgel,
Mert tőled nyernek majd, Fölséges, koronát.

Assisi Ferenc versét fordította Sík Sándor

Szente Imre

OKTÓBÉRI TÖPRENGÉSÉK

Vegyés érzelmekkel, holmi riadalomfélével fogadom október beköszöntését a naptárban. Mint az előre pörgetett mag-nószalag, az év elején az idő komótosan üget, októberhez érve azonban szilaj vágta fog, s mire észbekapunk, az esztendő már lē is tekerődött, hogy visszahozhatatlanul múlttá váljon.

Októbernek, októbernek elsején / nēm sūt a nap Csikkarc-falva mezején. // Elbúcsúzom a madártól, az ágtól, / azután a csikkarcfalvi lányoktól.

Lám, az a székely legény, akinek szívéből ez a szépségés-bús pēntaton dallammal kísért sóhajtás fölszakadt – ő sēm szerette októbert. Volt is rá oka: katonának vitték idegēnbe, „Ferenc Jóska savanyú kēnyerére”.

A sokszor visszasírt „boldog békeidők” népdalban is meg-örökített császára-királya azonban ennél nagyobb bűnnel is beírta a nevét az októberi naptárba: hatodikán virrad ránk évenként a gyásnap, hogy emlékeztessēn a szabadságharc tizēnhárom tá-bornokának, az aradi vértanúknak erőszakos halálára, elvetemült bűnözőknek kijáró bēcstelen kivégzésére.

Mint tudjuk, jó félévszázad óta tartogat nekünk magyarok-nak más emlékeznivalót is október hava. Szorgalmasan emlé-kēzgetünk is rá mindēn évben, az idēn immár ötvengyedszēr, hiszēn hivatalos nemzeti ünnepünk október huszonharmadika, akárcsak március tizēnötödike és augusztus huszadika. Az utōbbi két ünnep szónoklatait, fēlvonulásait, tűzijátékát azonban nēm szokta megzavarni füttyszó, közbekiabálás, tüntetés, sőt, mint a tavalyi kerek évfordulón, erőszak, barrikádok, ostromállapot. Sza-badsághiányos évtizedeinkbōl persze fēl tudunk idézni betiltott vagy gumibottal szétvert márciusokat is, ám ez csupán a hatalom önkénye volt, nēm párosult társadalmi megosztottsággal.

Kihalóban van már az a nemzedék, amely átélte an-nak a tiz-ēgynéhány napnak pünkösdi csodáját, amikor ēgy meggyötört és megálazott nemzet talpra állt s nēm csak a maga, hanēm az Embēr nevében tiltakozott a nagyhatalmak kölcsönös félelemre épített ēgysūlya és Eurōpának sza-bad és rab nemzetekre való fēlosztása ellen. A magyarság az öntudatra ébredés, testvérēsülés örömét élte át azokban a napokban. Még a forradalom lēverése, Budapest rommá lövetése után is tartott az ēufória, csak akkor kezdett lohadni s abban a mértékben, ahogy az újra berēndēzkēdō diktatūra a kemény kéz politikája mellett megkōrnyēkēzéssel ke-zesítette magához a társadalom opportunistá és „gyakorlati gondolkodásra” hajló elemeit. A konzēnzust végül elfogadta az ország; Kádár Jánosnak sikerült megismételnie Ferenc József bravúrját: a forradalmat és a szabadságharcot vérbe fojtó, a törvényes magyar kormányfőt kivégeztető zsarnokból a „nēp atyjává” válnia.

A Kádár-korszak évtizedeiben csak mi, kiszakadt magyarok emlékezhettünk évről-évre nyíltan „dicsősēges forradalmunkra”, a hallgatásra ítélt Haza számára hovatovább kínos emlék lett belōle, mint Arany János *Évnapra* című versében Március az évfordulón, 1850-ben:

*Kelsz és lēnyugszol észrevétlenül:
Innep volnál, de sēnki mēg nēm űl,
Végzetēs évi nap!
Oh, e tömeg más napot ünnepēl;
Titkon sohajtja mēg a hū kebel
Halomra dōlt oltáridat.*

*Emlēkēd átkos, nyomasztó tereh:
A vérnek és könyűnek tengere
Mind, mind ahhoz tapad.
Az embēr gyōnge: fēlve nēz feléd,
S mint ēgykor a tanítvány mestērét
Nehéz idōkben mēgtagad....*

Határ Gyōzō, aki a BBC rádió figyeltornyából kíserte és kommentálta a hazai fejleményeket, a „gulyáskommunizmus” korának irodalmi terméséből olvasta ki a magyar társadalom komplexumait: a forradalom megemészthetetlen s kivethetetlen traumáját és azt az országos klausztrofóbiát, „ami a magyar gazdasági csoda, az ízlēsēs kirakatok és a prēsztizsnyaralások el-lenére is a légkört belēngi”. Mindkettōvel szemben értetlenül állt a nyugati olvasó, így azok a magyarul tanuló ēgyetemista angol lányok is, akik korabeli elbeszélések bōl ismerkēdtek a magyar nyelvvel és valósággal. A margóra tett kérdőjelek, megjegyzēs-ek árulkodnak „az új magyar írás fix-pontjairól, amelyek mint körülírt sebēk ütnek ki ezēkēn az elbeszélésekēn.” Hogy is ért-hetnék az otthonvalóknak a disszidēsēkkel szembeni ambivalēsns érzelmeit, gyűllōlō szeretetét; az ötvenhat okozta szkizofrēniát: „amire mindig gondolni kell, de legalábbis valamilyen szēntēn-ciózus megoldást találni rá, hogy ēgyszer és mindēnkorra vagy lēvēgyük a napirēndrōl, vagy beépítsük szērvezetünkbe mint halálíg hordanivaló repesz-szilánkot, idegēn testét, amelynek kiopērálásáról az orvos lēbeszél”; ami – ha nēm beszélünk is róla – ott van „mint hiányjel”, aminek agyonhallgatottan is „olvasótábora van, ēgy ország a beavatott, mindēnki elérti, ott lappang célzások, suta bekōpések alatt, ott van a törtetőktől való tartōzkodásban, mert sohasēm tudni, ki kinek mikor mit mond vissza...”

Akit nēm vitt rá a lēlök, hogy „ellenforradalomnak” nevezze, kerülgette, mint macska a forró kását; míg odáig nēm puhult a dik-tatūra, hogy a bátrabbak példájára „októberi eseményēkrōl” lehetett beszélni. (Annál visszatetszōbb, hogy a szabad országok magyarjai közt is divatba jōtt az óvatos duhajságnak e tapintatos falazása.) Akadtak azonban bátor szókimondók is a hazában. A nēmreg elhunyt s az *Új Kēvében* általam is elparēntált Nagy Gáspár *Örōknyár* c. verse országos vihart kavart 1983 karácsonyán: „...ēgyszer majd el kell temetNI / és nekünk nēm szabad feledNI / a gyilkosokat nēvēn nevezNI.” A három főnévi igenév -ni végzōdésének nagybētūs kiemelésébōl mindēnki érthette, hogy a forradalom kivégzēt minisz-tērelnōkének, Nagy Imrének rēhabilitálását követeli a költō.

Ács Margit egy novellával tette le a hűség és bátorság vizsgáját. Az igényességnek s a „vad igazságkeresésnek” iskolapéldája *A hiány* című novella – a ’78-as év *Körkép* című antológiájában olvasható. Hihetetlen, hogy a Brézsnjév- és Kádár-korszak delelőjén egyáltalán megjelenhetett egy ilyen átlátszó allégória az ötvenhatos forradalomról mint a magyar társadalom „hiánybetegségéről”, arról a kiopérálhatatlan repesz-szilánkról, amiről Határ Győző recenziójában olvasunk. Hol volt a cenzúra ébersége, ha már az öncenzúra hiányzott a „vad igazságkeresőből”? Sēnki sēm ütötte még a körmét amiatt, hogy nyomdafestékét kapott egy szöveg, amelyben az „ellenforradalom” a nemzet fájdalmas nosztalgiájává lép elő, egy „ellenforradalmár” pedig mártírrá, akit még az is gyászol, aki annak idején tőle védelmezte fegyveres munkásorként a gyárat és a szocialista államot?

Ez a munkásór a novella hősnőjének Kornél nevű férje, a „mártír ellenforradalmár” pedig Ferike néven emlegetett fia, akit még leányfővel, tizénehét évesen szült, merő részvéteből odaadta ugyanis magát egy alig ismert régrutának, aki három év múlva el is esett a fronton. A kis zabigyerékét falujában hagyta, anyja gondjaira bízva, ő maga Pestēn maradt, gyárban dolgozott. Huszonhat éves korában hozzámēt az ugyancsak gyári munkás, sztahanovista és élsportoló Kornélhoz, aki félhozatta az akkor már tízéves Ferikét is, és fiaként szerette, jobban, mint közös leánygyermeküket, Érikát.

Az elbeszélés jelenidejében, ’73-ban a már 23 éves Érika eljegyzí magát egy „finomabb” család Tiborka nevű fiával. A maga hányaveti, erőszakos modorában mérrendeli anyjánál az eljegyzési vacsorát, ki akar tenni magáért jövendő apósa-anyósa előtt. A novella első fele az anya tanácstalan, ide-oda kapkodó vívódása, hogyan is rēndezze még ezt a hivatalos-ünnepélyes vacsorát, mely a háta közepének sēm kell, mert – mint lassacskán kiderül – tudatalattija még tizénehét évvel ’56 után is egyre eltűnt fiával van tele, makacsul visszavárja, jobbik esze s egész környezete ellenében hiszi, hogy még életben van. Egy mestērien fölépített belső monológban (mely csak abban különbözik a valódi belső monológtól, hogy nēm „én”-formában folyik), az írónd mindēt közöl az olvasóval, elsősorban a főhős múltját, a család történetét, a családtagok kölcsönös viszonyát. Mēgvalósul egyben ennek az ötvenéves asszonynak mélylélektani jellemzése is, egy lelkiállapot leírása, amelyben gyógyíthatatlanul eluralkodott a kisebbrēndőségi érzés, hisz nincs egyetlen ötlete, véleménye, amit a következő pillanatban kétségbe nē vonna s el nē vetne; nincs múltjának egyetlen féltve őrzött emléke, ami közelebből nézve nē bizonyulna merő illúziónak, önáltatásnak. Csak a saját gyámoltalanságáról, életképtelenségéről van szilárdan mēggyőződve, amire csak Ferike visszatérése volna az egyetlen s élēgendő orvosság: az hozna számára mēgváltást, mēgoldaná élete mindēn problémáját, feleletēt adna mindēn kérdésére.

Ha szimbolikus Haza-kép ez a fia-vesztett anya, márpedig az, Határ Győző szarkasztikus, egyben mérrendítő karikatúráját juttatja eszēmbē: a magyar irodalmat ábrázolja abban a jobb napokat látott úriasszonyban, aki keszkenőjét tépdēvsē téblábol a történelm színpadán, legjobb fiait siratva gyötrődik a mēgválaszolhatatlan kérdéssel, hogy „hol hibáztuk el”, mit kellett volna másképp csinálnunk, mélyik irányban elindulunk múltunknak számtalan hármastűján.

Ilyen történelmi és lélektani előkészítés után kerít sort novellája második felében az írónd magára az „eljegyzési vacsorára”, amelyben mindēn résztvēvő számára mēglepetés-szērűen lēhullanak a családi színlelés („nemzeti konszēnzus”) álarcai, kidől a hulla a székrényajtó óvatlan kinyitásakor. Hiába volt az anya mindēn igyekézete, alkalmazkodó szándéka leánya és az új rokonság ízléséhez. Hosszú vívódás után végül is a hidegtálás-majonéz-salátás „modērn” vacsora mellett döntött, persze rögtön mēg is bánta: „mégiscsak rántott húst kellett volna sütni”. Előre látta Kornél csalódott képét a „gezemice” láttán. Arról azonban sejtelve sēm volt, hogy férje „kiásta a harci bárdot”: órákat késve, munkásór-egyenruhában állított be az ünnepi vacsorára, mintegy őskommunistaságát hangsúlyozva a kádári szalonkommunistákkal szemben. De a botrány talán így is elkerülhető lett volna, ha „Gyulus”, Érika jövendő apósa, miután a maga sima modorában végigkedélyeskēdte-ironizálta a vacsorát, pohárköszöntőjében nēm kezdi emlegetni a család eltűnt fiát, aki helyett ime most új fiút kapnak Tiborkában. Persze Érika fēcsēgte el nekik, („a pūdēr, rűzs, lakk, szēmfesték mellé magára kente a mártírvért is”), hogy új rokonainak imponáljon. Ezért bősűl fél a lányával szemben a félig ittas apa: „Nē gondolja a kisasszony, és a kedves após, anyós sē gondolja, hogy egy ötvenhatos mártírt kapnak tőlünk hozományba. *Az a fiú az én ellenségem volt, és az én halottam. Én nēm osztozkodom rajta azzal sēm, aki ...* Ennek a félbeszakított mondatnak folytatását találgatja a vendégék sietős búcsúzása után mosogatás közben a mérrendült anya, aki eddig azt hitte, hogy övéi között is magára maradt a fia utáni epekēdésben. Hogy morózus, szűksavú, tőle is elzárkózó férje – ha másképp is, mint ő – gyászolja a fiút, egyrészt mēgvigasztalja, másrészt, végleg mēgfosztva titokban táplált reményeitől, a rideg valóság elfogadására kényszeríti az anyát: „Hát mēghalt. Azért ehhez is szokni kell...”

Több mint harminc év múlva, idēn mēgjelēnt ésszēkötetében Ács Margit mintha osztaná novellája hősnőjének rēzignált ítéletét Ötvenhatról: „hát mēghalt...” A balul sikerült rēndszerváltozás légkörében nēm ragyoghatott fél Október csillaga. Nemzeti ünnep lett ugyan, de nemzetēgyesítő erővé nēm válhatott (sőt, új teret nyitott a civódásnak). „56 mítosza nēm kristályosodott – nēm kristályosodhatott – ki, mert a mēgfélemlített, majd mēgvesztēgetett magyar embēr kedvetlenül kiejtette emlékezeteiből” – írja. Ez a Kádár-korból örökölt kedvetlenség máig érzhető a hazai társadalom zömében.

Idēzet egy hazai levélből, nēmrég kaptam ē-postán: „*Már javában készüldünk a nagy októberi forradalomra, bár szívesen ki is hagynánk. A népnek azonban cirkusz nélkül nēm ízlik a kenyér.*”

Hanyagul odavetett mondatpár; tömény ráúnás, kiábrándulás árad belőle. És hát valami patriciusi elhatárolódás a plēbstől. Az ironikus „nagy októberi forradalom”-kítétel csak aláhúzza „háztáji” mozgalmaink törpeségét. (Lēnin Októberével, vagyishát a bolsēvik államcsinnyel szemben, amit novembēr 7-én tartoztunk ünnepēlni?) A „cirkusz” szó nyilván a tavalyi jubiléumi év háborúságainak utórēzgéseként rēndēzett kormányellenes tüntetésēkre céloz, de csak nēm vonja ezekkel egy kalap alá a levélíró a nagycsaládosok „embērláncát” és a kórházak, iskolák bezárása elleni tiltakozásokat? Az mēg, hogy a népnek (cirkuszal vagy cirkusz nélkül) „nēm ízlik a kenyér”, a jóllakott embēr

Vajon azért állt-e tavaly októberben a rohamrendőrökkel s a hatalom vizsgálóival szemben zászlóval a kezében ez a fiatal, mert „a népnek cirkusz nélkül nem ízlik a kenyér”?

részvétlenségéből fakadó elhamarkodott általánosításnak tűnik, ha a kenyér s egyéb élelmiszer sokkoló drágulására gondolunk.

Jobb híján a magyar tévéből szerezem információimat, mi is történik hát valójában odahaza, milyen az én nemzetem közérzete. Kevés mostanában a valamirevaló helyzetelemzés, a kölcsönös vádaskodás mellett csak a hírek záporoznak, egyik döbbenetesebb, mint a másik. A Bénés-dékrétumok megerősítése, a kolléktív bűnösség vádjának tartósítása, mely 1946-ban ürügyet szolgáltatott a szlovákiai magyarok tömeges kitelepítésére; nyelvünk végleges kiiktatására tett kísérletek Szlovákiában, Romániában – mindez közös hazánk, Európa szemelattára és sumákoló hallgatása mellett. Még mi vagyunk a békebontók, ha panaszra megyünk! Lémérhetjük presztízsvesztésünket, melyben

bizonyára része van a három év előtti ominózus népszavazásnak is. A híryanagban a természeti csapásokkal holtvérsényt tartanak a nagyban űzött korrupció esetei; politikusok, honatyák buknak le többmillió adócsalással, állami-, sőt uniós pénzek „lényúlásával”. A nyomozás során kiderül (már hogy derülne ki?), hogy a szalak fölfelé vezetnek. Egy szakállas vicc jut eszembe: előrelátó szülők a spanyol Lopez névvel látják el fiúgyermeküket, ha politikai pályára szánják. Ha Lopez de Mindígez a neve, akár miniszterelnök is lehet. (A „szakállas viccről” viszont a „szakállamtitkár” jut eszembe – mulatságos képzeteket keltő hivatal, főleg ha nő viseli.)

A tévében követhetem a magyar beszélt nyelv vészés romlását, „léukémiáját”. Mi lehet az a „cselegencs”? – ütöttem fél a fejemet a sporthíreket hallgatva. Ahá! – kapcsoltam: cselgáncs, divatos pesti bégetéssel ejtve. Némrég volt a magyar dráma napja, némelyikbe behallgattam a műsorra tűzött darabok közül. Le kellett vonnom a szomorú tanulságot, hogy bár tudok még, de nem érték már magyarul. Vagy azt vonjam le inkább, hogy a színinövendékeket nem tanítják meg a helyes magyar kiejtésre? Hogy ne hadarjanak, ne ordítsanak artikulatlanul, különösen pedig magánhangzóinkat ne fosszák meg eredeti színüktől. Ebben az írásban pontocskákkal különböztetem meg a zárt é hangot a nyílttól, abban a tudatban, hogy ennél is fontosabb lenne boldogtalan a hangzónk megmentése a hosszú nyílt e-vé válástól. Egy mondat „finnés” átírásával szemléltetem ezt a torzulást, mely ragadós mint a bűn, s már az óvodás kortól fertőzi a tévé meseműsorát követő gyermekeinket: háromkor várlak az állomáson – így hangzik: hääromkor väärlak az äállomääson. Ez a fajta színpadi dikció, pláne ha hadarással párosul, már nem csak rút, hanem egyszerűen érthetetlen.

VALAMIT A MAGYARSÁGRÓL VALAMIT ÖNMAGUNKRÓL

Magyarok itt, ott, amott, magyarok a nagyvilágban. Magyarok apró pici lélekvesztőikben az emberiség óceánjain. Magyar sorsok az egyetemes ember-sorsban, magyarok az egyetemes magyar sorsban. Vagy másképp: kövek, kavicsok, homokszemek. A nemzet nagy-nagy, de sajnos meg-megingó, meg-megingatott, meg-megroggyanó, meg-megroggyantott, de összedönteni, összeomlasztani mégsem tudott viharvert építményének kövei, kavicsai, homokszemei.

S mint aki otthonról, a Kárpát-medencéből jön: hozom, mindig magamban hozom otthoni gondjaimat.

Egyre inkább érzem: beteg a nemzetünk. Erőt vett rajtunk valami kishitűség, ön-meg nem becsülés, magunk lekicsinylése, múltunk, értékeink tagadása, tudomásul nem vétele vagy nem vállalása, esetleg a velük szembeni közönyösség, s az ezekből eredő természetesnek mondható elerőtlenedés. A folyamat nem újkeletű. Már Zrínyi Miklós írt róla 450 évvel ezelőtt („És én kiáltok, és én üvöltök, hallj meg engem élő magyar, ihon a veszedelem, ihon az emésztő tűz!”), Csokonai, Kölcsey, Petőfi,

Vörösmarty is írt róla. „Az nem lehet, hogy ész, erő és oly szent akarat, Hiába sorvadozzanak egy átoksúly alatt!”

Átoksúly? Balsors? („Balsors akit régen tép”)

Régi nagyjaink tudták, s nekünk is kell tudnunk: rajtunk is múlik minden, rajtunk is múlik a sorsunk. Vagy másképp megfogalmazva: amilyenek vagyunk, olyan a sorsunk. A tatárjárás szörnyűségeit megörökítő Siralmas ének szerzője úgy véli: Isten bűneinkért büntetett a tatárokkal. A török hódoltság szenvedéseit bemutató művek is – köztük a legnagyobb, Zrínyi Szigeti veszedelme is – Isten büntetésének mondják a török veszélyt, pusztítást. A Himnuszban megírt „balsors” is „bűneink”, gyengeségeink miatt zúdult ránk. Ne hagyjátok hullani „szirmait a rózsafának, mely hóban virul” – jajdul fel Reményik Sándor. „Ne nyúljon hozzá avatatlanul senki!” És mi mégis hagyjuk hullani a szirmokat, hagyjuk, hogy avatatlanul nyúljanak hozzájuk. Mert gyengék vagyunk! Mert érzéketlenek vagyunk, mert közönyösek vagyunk saját értékeinkkel, önmagunk értékével szemben.

A régebbi generációk fülében még visszacseng: „Magyar vagyok, magyarnak születtem, Magyarul dalolt a dajka fölöttem, Magyarul tanított imádkozni anyám, És szeretni téged, édes magyar hazám!”

Vajon korszerűtlenné váltak ezek a szavak? Az, hogy „édes magyar hazám”. Hogy „édes nemzetem”. És hogy „népem, te szent, te drága.” És az, hogy nyelv, magyar nyelv. „Édes anyanyelvünk.”

Vajon van még bennünk erős, megrendíteni is tudóan erős magyarság-érzés?

„Jaj, tudunk-e énekelni még?”

És tudjuk-e hinni, hogy „A nagyvilágon e kívül...”

Annyi csalódás érte ezt a nemzetet. És annyi csalódás érte a nemzet ama fiait, akik képesek voltak akkor, valamikor, talán még pár év előtt is, vagy képesek akár ma is sírva énekelni. Sírva vallani meg magyarságukat, a nemzethez való tartozásukat. Mint ama kárpátaljai öreg, aki miután elmondta meghurcoltatásait, megpróbáltatott életét, sok-sok szenvedését, melyeknek egyetlen oka volt az, hogy magyar, megkérdeztem tőle: ezek után mit gondol, jó-e hogy magyarnak született? Imára kulcsolta a két kezét, remegni kezdett a hangja, csurogni kezdtek a könnyei, s úgy mondta: mindennap hálát adok az Istennek, hogy magyarnak születtem.

Vajon mind így érzünk, gondolkozunk? Hogy a legszenzibb érzés a nemzeti érzés? Hogy a legszenzibb kincsünk a magyarságunk?

A jelek inkább azt mutatják, hite vesztett nemzet lettünk!

Magunkat vesztett nemzet lettünk!

Önmagunkat megbecsülni nem tudó nemzet lettünk!

Odajutottunk, hogy nem tudjuk mi az, testvér, nem tudjuk mi az, hogy szeretet, és nem tudjuk, mi az, hogy nemzet. És azt sem, hogy ezek összetartó fogalmak.

Ama december 5-e sokakat rádöbentett erre a szomorú igazságra. És arra, hogy a Trianon asztalánál megkevert kártyák, s azok kiváltója, Trianon Szándéka kezdenek valóra válni, kezdenek érvényre jutni! Nemcsak területében, lelkében is sikerült szétszakítani a nemzetet. És igen érdekes, nem a leszakított részek fiai szakítottak le lélekben a magyarságról, hanem a több, a maradék ország népe gyengült meg annyira tudatban, lélekben, hogy idegennek érzi azt, ami nem idegen. Hogy idegennek érzi azokat, akik nem idegenek. Mert testvérei, nemzettársai. Nincs székely, nincs erdélyi magyar, akit meg nem alázott volna, amikor lerománozták. Vagy délvidéki magyar, akit ugyancsak megalázott, amikor lejugózták. Egy kislány, aki egyhónapos ösztöndíjjal egy pesti iskolába ment tanulni, miután minden osztálytársa románozta, egy adott pillanatban elkezdett sírni. Egyik odament hozzá: Miért sírsz? Mert nem értitek meg, hogy én magyar vagyok, s mind azt mondjátok nekem, hogy a román. A pesti lánytól megkérdezték a társai: Mi van? A válasz ez volt: Azt mondja a román, hogy ő nem román!

Az önmagunk nem értékelése, az önmagunkkal szembeni közöny, sőt: ellenséges érzés ma már jelenség. Ne magyarkodj! Mondjuk annak, aki valami módon megvallja magyarságát. Az egyik magyar címeres pólót hordó fiatal megszólította egy történetesen amerikai zászlós pólóval póffeszkedő másik

fiatal: mit tüntetsz azzal a címeres mezzel? Tűnj már el velem – mondta. Vagy az Árpád sávós zászló körüli hisztéria.

S az ember, ahogy ilyeneket hall, tapasztal, csak töpreng. Vajon miért? Hogy lehet egy nemzet ilyen hitevesztett?

Hogy veszítheti el egy nemzet ennyire önmagát? Fent és lent. Vezetőiben és a vezetettekben egyaránt.

Pedig csak annyit kellene elhinnünk, megértenünk, lelkünkben hordanunk, tudnunk, hogy Egyetlen nemzetnél sem vagyunk alábbvalóak. Sőt. Ha sorba állítanák a világ sokezer nemzetét, igen előkelő hely illelne meg ott, közöttük minket, magyarokat.

Számáranyunkat messze meghaladón tettünk és teszünk az emberiségért. Ahol ez statisztikailag is, konkrét számokkal felmérhető, bizonyítható: számáranyunkat messze meghaladó előkelő helyet foglalunk el a sportnemzetek sorában. A nemzetek rangsorában az utóbbi száz évben szinte mindig ott voltunk az első tíz között. Ott a helyünk a tudós nemzetek sorában! Bizonyítják ezt eredményeink. Nagyszámú Nobel-díjasunk. Feltalálóink. A magyar szellem nagy-nagy megvalósításai.

Ott vagyunk a nagy kultúrnemzetek sorában.

Amerikában az 50-es években egy filmet készítettek: Marslakók a földön. És a marslakók – a különleges lények – az angol nyelvű filmben magyarul beszéltek. Mondták is tudós körökben: itt élnek közöttünk ezek a Más Bolygóról való Lények. Ezek a különleges magyarok!

Népi kultúránk egyetemes érték! A táncházmozgalommal, amely Mezőségről, az erdélyi Székről indult, ugyancsak ott hullámozunk a nagyvilágban. Tokiótól és Kiotótól New Yorkig és Los Angelesig, Brüsszelben, Hamburgban és szerte a nagyvilágban magyar táncokat járnak, magyar népdalokat énekelnek az arra hangolt lelkű, értékbefogadó, a nemes ősi és tiszta értékekért lelkesedő fiatalok. Csak a magyar rádió törölte műsoraiból a magyar népzene. „Nem fontos!”

Nyelvünk az egyik legrégebb élő nyelv. És a legtökéletesebbek egyike. Ha növényfajta lenne, ezer és egy törvényt állítanának a védelmére! De mert A MIÉNK, nem becsüljük. Még arra is sajnáljuk az időt, fáradságot, hogy tovább adjuk. Szükségtelen! Itt Svédországban, ott Amerikában, s amott Ausztráliában úgy sem lehet hasznát venni. S akkor minek?

Bernard Shaw egy nemrégien előkerült interjújában mondja: ha magyar írónak született volna, sokkal értékesebb életművet hagyhatott volna hátra. Mert ezen a csodálatos nyelven ki tudta volna fejezni azokat a belső gondolatait, a gondolatoknak, érzelmeknek azokat a finom árnyalatait, amelyre a fiatal angol nyelv képtelen volt. A hidrogénbomba atyja, Teller Ede is halála előtt nem sokkal azt nyilatkozta, ha nem ezen a nyelven sajátítja el az Eötvös Lóránd Tudományegyetemen a tudományos gondolkodásnak az alapjait, nem tudta volna azokat az eredményeket elérni, azt az életművet megalkotni, mellyel hozzájárulhatott a világ tudományosságához.

Bartók Béla és Kodály Zoltán egyetemes nagysága is „nemzeti örökségünk”, ősi – és ezáltal egyetemes – értékeket megőrzött népzeneinken alapszik.

S hogy irodalmunk nem lüktet jobban benne az egyetemeségben, az azért is van, mert a mai modern nyelvek képtelenek arra, hogy annak finom mélységeit visszaadják.

Merjük kimondani hát: Értékünk tekintetében NAGY NÉP vagyunk. Egyike vagyunk a Nagy Népeknek!

Vannak hagyományos vonásaink, amelyeket még a kommunizmus erkölcs- és lélekromboló rendje sem tudott szétzúzni, teljesen megsemmisíteni.

A magyar ember munkabíró, lelkiismeretes és megbízható. Tudták ezt a régiek, még az idegenek is. 1918 előtt a régi Romániában, Regátban a bojárok udvarai, még a királyi udvar is csupa magyar alkalmazottal volt tele. Magyar volt a szakács, a lovasz, az udvarmester. Magyar volt Nicolae Iorga szakácsnője. „Mert magában meg lehet bízni! – mondta. Mert maga bevásárlásra csak annyi pénzt vesz el, amennyi kell. És a maradékot visszateszi!” Még nyomorúságunknak, lassú elveszésünknek is forrása lett ez. Hogy a bojárok a földjeikre is csupa széke-lyeket csábítottak. Özönlött be a nép a Kárpátok túlsó oldalára, özönlöttek az iparosok, özönlöttek az életkeresők, özönlöttek a kis és nagy vizek az óceán vizébe, hogy ott elveszenek, lassan felszívódjanak. Mint ahogy a világ is várta, hívta, csábította a magyarokat. Csábítók, szervezők kínálták a hajójegyeket, s várták Pennsylvania „gyilkos levegőjű” bányái, az argentinai campok, Kanada feltöresre váró földjei a dolgos magyar kezeket. És a gyárok, New Jersey gyarai a magyar munkaerőt. Mert tudták, hogy abban nem csalódnak! Ezért (is) várta a világ tárt karokkal 1944-45 menekültjeit. 1956 menekültjeit. A Titó rendszer délvidéki kiözönlőit, a Ceausescu-rendszer, majd a délszláv háború magyar menekültjeit.

És ők, ti, testvéreim, ti, „külföldi magyarok”, a magyar diaszpóra magyarjai nem okoztatok csalódást. Mert a munka-

szerető, a megbízható, a tehetséges embert mindenütt szívesen látják. És a megbízható, tehetséges ember mindenütt érvényesül. Amerika egyetemem elelőtt húsz évvel több mint 2000 magyar tanár oktatott! Sao Paolóban ma 62 magyar egyetemi tanár tanít. Köztük atomfizikusok. S itt, Svédországban is 200 körül van a magyar egyetemi oktatók száma! Akik a maguk erejéből jutottak oda, fel, az őket megillető helyre.

És most, az uniós lehetőségek közepette újra megnyíltak a kapuk! Jön, özönlök a fiatalság, jön, özönlök a magyar tehetség! És elfogadnak, befogadnak bennünket. És következőképpen: újabb és újabb hullámok töltik fel a magyar diaszpórát!

És ezért is fájó, hogy oly könnyen feladjuk önmagunkat. (Magyar vagy? Igen. És akkor: Mít tettél a magyarságodért?) Feladjuk a nyelvet, („kőkorszakbeli nyelv”, azaz: ősnyelv), nem tartjuk fontosnak átadni gyermekeinknek (itt kint a nagyvilágban, s maholnap már otthon sem). Megtagadjuk a testvéreinket (otthon, a csonka országban). S nem teszünk meg mindent önmagunk és utódaink megmaradásáért, jogaink kiharcolásáért, nemzeti autonómiánk megteremtéséért (Erdélyben, Felvidéken és Délvidéken).

Csak annyit kellene elhinnünk, tudatosítanunk: Értékel bennünket a világ, s mi is meg kellene becsüljünk önmagunkat. És mindenek fölött: szeressük gyengülő, pusztuló nemzetünket. Ragaszkodjunk hozzá, és tegyünk is érte. Csak ennyi kellene! Semmi több!

Gazda József

Rózsás János

Leventesors

A szovjet rabságból történt hazatérésem után a család segítségével igyekeztem beilleszkedni az időközben eltelt évtizedben gyökeresen megváltozott társadalmi körülmények közé. A szovjet birodalom kényszermunkatáboraiiban általam megélt eseményeket, tapasztalatokat késedelem nélkül elkezdtem naplószerűen papírra vetni, minél több emléket megörökíteni, minél több volt rabtárs sorsát az enyémmel együtt írásban rögzíteni az utókor számára. Így születtek meg azok a feljegyzések, melyek később a könyvalakban megjelent emlékirataim alapjául szolgáltak.

A lázálomszerű 1944-es esztendő tragikus eseményeinek összefüggése, majd végzetes következménye fokozatosan tárult fel előttem már a rabság éveiben, de hazatérésem után még világosabban tisztázódtak az összefüggések.

1945 tavaszán a nyikolajevi munkatáborba került, háborús bűnösnek ismeretlen nyelven ki tudja milyen vádakkal elítélt néhány ártatlan magyar arról ábrándozott, hogy a háború végén úgyszólván hazaengednek bennünket, külföldi állampolgárokat. Abban bízunk, hogy a fegyverletétel, a harci cselekmények beszüntetése meghozza számunkra a szabadulást, a felfoghatatlan és érthetetlen bírósági eljárás feloldásával.

Elhangzott Felsőzsolcán, a 2007. június 7-én rendezett könyvbemutatón.

És akkor nyár elején egy nagyobb létszámú magyar csoport érkezett közénk az odesszai börtönből. Döbbenetes volt szembesülni azzal, amit tőlük hallottunk: a szovjet hadsereg alakulatai tömegesen tartóztatják le, állítják hadbírószám elé az 1944-es esztendő végén, 1945 elején a háború végső szakaszában a szélsőjobboldali kormány hadparancsára statáriális fenyegetések közt leventeként mozgósított, a frontharcok szörnyűségeinek kiszolgáltatott magyar fiatal fiúkat, mint háborús bűnösöket. A katonai törvényszékek éjjel-nappal ítéleznek felettük, a szovjet rendszer ellen elkövetett ellenséges cselekményekkel vádolva az ártatlan, védekezés-képtelen gyermek-embereket. Egyik vonatsze-relvény a másikat követi keleti irányba, hogy a túlsúfolt börtönök szűrőjén keresztül munkatáborokba deportálják a rabszolgasorsra szánt, 10-15, 20-25 évi kényszermunkára Szibériába száműzött áldozataikat. A lágerünkbe került 15-16 éves fiúk elmondása szerint kiképző alakulatuk nem is volt a front közelében, sőt nagy részüket a szülői házból hurcolták el, mert a mozgósított leventék a szovjet elhárítók kezére jutott névsorokban szerepeltek.

A birodalom legkietlenebb tájaira deportált leventék legtöbbje nem élte túl a megpróbáltatásokat. Sorra meghaltak a szinte elviselhetetlen életkörülmények, az erőn felüli kényszermunka gyötrelmei közepette. Alig maradtunk néhány ezren életben, akik a zsarnok halálát követően, a sok-sok évig tartó, végtelennek tűnő raboskodás után, az ötvenes években visszatérhettünk a szülőhazánkba.

Aztán idehaza ismerkedtünk meg az érem másik oldalával: iskolatársaink, barátaink, kortársaink jelentős része pedig a nyugati hadifogság ugyancsak nem könnyű kenyerét ízlelhetette meg, a háború országútjain kalandos körülmények között szerteszét hanyódva, Európa győztesnek kikiáltott országaiban viselték el a legyőzöttek nélkülözésekkel teli, megalázó sorsát.

Amint már az előzőekben említettem, hazaérkezésem után élelcélul tűztem ki magam elé, hogy a szovjet politikai elitétek rabságának szörnyűségeiről írásos emléket hagyok magam után. Ez meg is valósult a *Keserű ifjúság*, az *Éltető reménység*, a *Duszja nővér*, valamint a *Gulag lexikon* címen eddig megjelent munkáimban.

Aztán ahogy szaporodtak az íróasztalom fiókjaiban a sztálini kényszermunkatáborok világára vonatkozó magyar és orosz nyelvű dokumentációk, és egyre több emberi sors tanúságtétele jutott el hozzám, elhatároztam, hogy nem csak a „háborús bűnösként” ártatlanul elítélt magyar honfitársaim becsületének helyreállításáért küzdök a továbbiakban, szóban és írásban, hanem a levente-intézmény valós történetét is feldolgozom egy összefoglaló írásban. Nem szándékoztam hosszadalmas tanulmányt tőle alá hozni, csak a lényegre törekedtem. Reményeim szerint érdekes és újszerűnek ható tájékoztatást nyújt az elkészült munka, az utánunk felnőtt nemzedékek nagyon hézagossá és hamisságokkal befolyásolt ismereteinek bővítése, kiigazítása érdekében, bevilágítva a történelmi valóság egy sötétségben hagyott, felejtésre ítéltetett zugába.

A második világháború után az egész magyar népet az abszurd módon kiötlött „kollektív bűnösséggel” vádolták, ránk ragasztották a „bűnös nemzet” címkéjét, holott erre egyáltalán nem szolgáltunk rá. Sajnos, az ellenséges környezetben, a Trianon által megcsonkított országban nemzetünk vált minden aljas rágalom, hamis vádaskodás céltáblájává, főként szomszédjaink részéről, de Moszkva hathatós serkentésére. Ez a címkézés hatásos volt az újabb leszámolási hangulat keltésében, a trianoni békediktátum korábbi igazságtalanságainak 1947-es párizsi megerősítése előtt.

Nem került el a két világháború közötti magyarországi ifjúságnevelés intézménye, a levente-mozgalom sem a vádaskodást, ami szerint a fiatalokat fasiszta ideológián alapuló eszmrendszerben szovjetellenes partizánokká képezték ki. A marxista történészek évtizedeken át igyekeztek ezt a képtelen vádat a megalázott nemzet tudatába – a kollektív büntudat érzésével együtt – beleégetni, bevésni. És a hazug, meghamisított történelem eme rosszindulatú kisugárzása mind a mai napig mérgezi a végtelenségig megosztott társadalom lelkivilágát.

Amint olvasható a LEVENTESORS című könyvemben, a levente-mozgalmat a trianoni békediktátum katonapolitikai vonatkozása, a hadsereg totális leépítésére irányuló rendelkezéseinek végrehajtására született 1921-es első véderőtörvény keretében indították útjára.

Tehát az egészséges, sport- és munkaszerető, hazafias és vallásos ifjúság nevelésére irányuló célkitűzéseket akkor foglalták törvénybe, amikor a nemzeti szocializmus, később a bolsevisták által fasiszmusnak nevezett ideológia kiagyaloja, Adolf Hitler néhai káplár akkoriban éppen börtönben ült, és ceruzája végét rágva fogalmazta a „Mein Kampf” című zavaros programját. Az ő hatalomátvétele – csak emlékeztetésül idézem – nagysokára,

1933-ban történt. Hát akkor nekünk, akkori fiatal magyar fiúknak, mi közünk volt a náci ideológiához?

Aztán a további méltatlan rágalom: a leventék – a szovjet katonai bíróságok háborús gyűlöletet sugárzó, koncepciózus vádiratai szerint – szovjetellenes partizánok voltak, amit a marxista történészeink a régi moszkvai sugallatra, szolgálai módon még mindig oly szívesen ismételtetnek. Vajon 1921-ben ki tudta, hogy lesz második világháború? Ki tudta, hogy szomszédosak leszünk a nagy Szovjetunióval, és két pogány közé kerülve belekényszerülünk a nagy világégésbe? És majd feltűnik egy szélsőjobboldali, megszállott nemzetvezető, Szálasi Ferenc, aki majd fékevesztett győzelmi mániájában katonai szolgálatra mozgósítja az elvesztett háború utolsó hónapjaiban a 15-20 éves fiatalokat.

Visszatérve ismét időben 1921-re, a Trianon utáni magyar kormány tudta, hogy 35 ezer gyengén felszerelt katona nem tudja megvédeni Csonka-Magyarországot a határain felsorakozott 500 ezer fős, az akkori színvonalnak megfelelően jól felszerelt, fenyegetően fenekedő kisantant hadseregekkel szemben. Ugyanis megrablóink Magyarország egész területén meg szerettek volna osztani egymás között. (Északról a csehek, délről a szerbek vonultak volna a Balatonig, a románok pedig el szerettek volna jönni egészen a Tisza vonaláig, – és volt-nincs Magyarország! Még szerencse, hogy a nagyhatalmak ezt a vágyálmat már túlzottnak találták és takarodót fűjtak.)

A levente-mozgalom történetéből kikerekedik, hogy az önvédelmi jellegű kísérlet mellett – amit az óvatosan megkezdett katonai előképzés jelentett –, a felnövekvő ifjúság nevelését is kézbe kellett venni, ha már katonás tartást nem kaphattak a fiatalok egy igazi, ütöképes hadsereg keretein belül.

Neveltetésünkben érzelmi szempontból valóban központi szerepe volt – magától értetődő módon – a trianoni igazságtalanság elleni tiltakozásnak, a Kárpátok övezte Nagy-Magyarország régi fényében való visszaállítása reményének és vágyának. De ezt sugallta nem csak a levente-intézmény hazafias neveltetése, hanem a szüleink, nagyszüleink emlékei, az akkor élt felnőtt nemzedék tagjainak hétköznapi beszélgetései, az Osztrák-Magyar Monarchiában megélt életének minden kötődése, emlékei. Még a harmincas évek elején – amikor korosztályom eszmélni kezdett – senki nem hitte el ebben a csonka országban, hogy ez így maradhat. Úgy fogták fel, mint egy rossz álmot, amit majd a nagyhatalmak, kijózanodva, felocsúdva az utódállamok hazugságaiból, feltétlenül helyrehoznak, és újra szabad lesz minden elszakított országrész, a Szent Korona alatt egyesítve.

Röviden összefoglalva: – ezen tanulmányom az 1921 és 1945 közötti korszakban fennállt levente-intézmény keletkezésével, az első és második véderőtörvény rendelkezéseivel, a katonai előképzés előtérbe helyezésével, majd a világháborús események kihatásaival foglalkozik, a tragikus végkifejletig, a levente-ifjak háborús keresztút-járásáig, mind a nyugati, mind a keleti hatalmak fogságában eltöltött időszaknak, az intézmény felbomlásának végzetes beteljesüléséig.

Amíg sorsom lehetővé tette, hogy tevékeny, alkotó életet élhessek, igyekeztem az adott lehetőségeim, az általam megvalósítható kutató tevékenység keretei között a levente-intézményt is valóságként megjeleníteni a jelen nemzedék számára. Ahogy a könyvem előszavában is írom, a témát majd dolgozzák fel a

remélhetőleg szabadabban alkotó, egy demokratikusabb Magyarországon kutató történészek, nálam bővebben, sokrétűbben, de feltétlen vegyék figyelembe a volt leventetársaim megírt és az általam papírra vetett tényeket, a kor tárgyilagosan emlékező volt szemtanúinak vallomását.

Azt sem hagyhatom szó nélkül, ami jelenleg a magyar hadsereg újjászervezése címén a honvédelem területén kialakult helyzetet illeti. Kétségeesve kell tapasztalnunk, hogy habár most nem békediktátum kényszeríti kormányunkat a hadsereg elsorvasztására, a jelenlegi hazai kormányzat módszeres költségvetési manipulációkkal építi le a magyar honvédelem erőit, teszi védtelenné az országot. Azonkívül a fogyasztói társadalom által megszedített, elpuhult ifjúság előtt a katonaság intézményét kegyetlen, emberhez nem méltó színben festik le, hogy ősznépi tiltakozás állja útját a jogos önvédelem érzésének, a hazafias érzelme és öntudat teljes leépítésével.

Azt is tapasztaljuk, hogy az ifjúságnevelés terén, az iskolai oktatást elsilányító reformok keretében gonosz és sátrani mulasztásokat, sőt főbenjáró bűnöket követnek el a hatalom bitortlói,

hogy a nemzet erejét végképpen megtörve, a felnövekvő nemzedék megromlásával véglegessé tegyék hatalmukat a testileg-lelkileg kizsákmányolt magyarság felett, ebben a globalizáció örvényében bukducsoló országban. A tanácstalan, útját vesztett új nemzedék jelentős része – hazát nem ismerve, hitet veszítve –, az alkoholban, a kábítószerekben, deviáns viselkedésmódookban fojtja el kiábrándultságát. Maga sem tudja, mi hiányzik az életéből, ebben a mindent csak pénzzel mérő, mindenkit leigázni igyekvő, lelkileg kiüresedett világban. Azt viszont, hogy miért szűkült be a fiatalok láthatára és jövőképe ebben a politikai és ideológiai küzdelmekben, társadalmi és egzisztenciális problémákban vergődő, csak túlélésre berendezkedett, a milliárdos kalandorok által kizsákmányolt országban, azt tudjuk és látjuk.

Tanulmányom utolsó, záró mondata: Bárcsak a mai ifjúság is kapna a jelen kor követelményeihez igazodó levente-kiképzést, sportversenyekkel, katonásan fegyelmező kiképzéssel foglalkoztatva, munkára és erkölcsös életre nevelve, akkor nem lenne oly sok probléma a felnövekvő magyar fiatalokkal!

A könyv borítója

Valaki szóvá tette, hogy illene, ha mások írásai mellett lapunk az ő frissen megjelent könyvéről is tudósítana. Igaza volt. Így tudtuk meg, hogy Dr. Erdős Bartha István is megírta visszaemlékezéseit három ország börtöneiben megélt élményeiről. *Könyve tanulságos olvasmány már csak azért is, mert ráeszmélt: az emberek sokfélék, s ki így, ki amúgy élte meg a háborút, s az azt követő fogságot. Bartha István is hitelt fogadta és szenvedte el a fogolysors sok gyötrelmét, de ha úgy adódott, szavai szerint „székely fufanggal” kerülte el az újabb nehézségeket és megpróbáltatásokat, s ha olykor mégis adnia kellett, hát nem adta olcsón a bőrét. Három rövid írása bizonyítja, hogy utólag mindig képes volt szembenézni önmagával, kényszerű vagy vállalt tévedéseivel, s amikor lépni kellett, nem áttalotta lépni, a jövő, a fény felé.

Hurrá, véget ért a háború! Felszámolják a tisztí lágert!

Ami számunkra semmi jót nem hozott, mivel az orosz megnyerte, s emiatt megengedte magának, hogy a tisztí táborokat feloszlassa, és minket is bevágott a legénység közé. Így eltűnt a fehér kenyér, el nagyjából a cukor is, csökkent a vaj, és a napi 15 cigarettából másodnaponként kaptuk meg a fejadagot – tehát legénységi sorba nyomtak bennünket is. Nos, ez a maga módján tanulságos is volt, olyan szempontból, hogy ha a legényeink kibírták, nekünk is ki kellett bírunk! Itt már a legénység soraiban folyt a kiképzés, az antifasiszta nevelés, valamint a kémkedés a foglyok között. A talicini tábornak volt egy külön elkerített zónája, az ún. antifasiszta iskola, ahol Magyarország leendő politikusait próbálták kiképezni a foglyok közül egyesekből. Onnan jöttek le hozzánk fejtágitásra az emigráns magyarok is, akik az iskolát fenntartották, illetve akik a tanári kart alkották.

Az iskola tulajdonképpen marxizmusra nevelő politikai iskola volt, amelyben az orosz tanárokon kívül főleg európai emigráns kommunisták tanítottak. Voltak közöttük német, magyar és osztrák emigránsok is. Olaszokra nem emlékszem, de közülük is voltak tanulók, akiket németül vagy oroszul oktattak.

Az antifasiszta aktíva az iskolától függetlenül működött a foglyok körletében. Vezetője általában egy-egy illegális kommunista volt, vagy egy talicini iskolát kijárt elvtárs. Az aktíva többi tagjai – tolmács, újságíró, rajzoló – nem feltétlenül voltak kommunisták.

*Bartha István: Három ország foglya. Neptun, Csíkszereda,

A talicini tábor magyar főaktivistája Kind Ernő, erdélyi illegális kommunista volt, akinek a családja Auschwitzban pusztult el. Kind Ernő józan, megfontolt ember volt, s lelki fájdalom ellenére sem volt bosszúálló. Akin csak tudott, segített. Ernővel hazatérésünk után is megőriztük barátságunkat, és neki köszönhetem, hogy mint a Magyar Szénbányák igazgatója havi 400 forintos ösztöndíjat biztosított számomra. Ezen kívül egy DISZ – Diák Ifjúsági Szövetség, a Komszomol mása! – főnökkel való komoly politikai „összekülönbözésemnek” 1948-ban súlyos következményei lehettek volna (az egyetemről való kizárással például!), ha Kind Ernő meg nem véd. Ezért a DISZ-esek sem mertek bántani. (Kind Ernő egy év múlva megnősült, és elvett egy nagyon kedves özvegyet egy gyerekkel, akinek családja szintén Auschwitz áldozatává vált.) Magam is jónak láttam tehát benevezni az antifasiszta aktívába – így nevezték ezt a csoportot! –, mely azzal foglalkozott, hogy az Izvesztyija és a Pravda számunkra érdekesebb cikkeket lefordítsa a tábori sajtó számára Sajtótermékünket magunk hordtuk szét a kolhozokba, ahol magyar foglyaink dolgoztak.

A hallgatás nem mindig beleegyezés (Kiemelt részletek)

Az oroszok, ha munkára akartak küldeni, nem azzal kezdték, hogy kötelező, hanem hogy mennyire kellemes kinn dolgozni a kolhozban! Szabadon járn-kelni, örök nélkül. Civilekkel lenni és jobb kosztot fogyasztani. (...) Az orosz a környező kolhozokba küldte embereinket. Én (Folytatása a 20. oldalon)

Dr. Prágay Dezső

Elismerés és zászlóhajtás

Orvosok, orvosegyetemi fiatalok, mentősök a magyar forradalomban

Balás Piri László: Emberek fehérben című, 1995-ben kiadott könyvétől eltekintve, az 1989-es változás után megjelent történelemkönyvek méltatlanul keveset írnak a Budapesti Orvostudományi Egyetemnek az 1956-os forradalomban betöltött szerepéről. Pedig a több tízezernyi sebesült sikeres mentése és gyógyítása a forradalom történetének egyik fényes oldala volt. Senki sem vitatja el a Műegyetem Építészmérnöki Karának és a Pázmány Péter Tudományegyetem Bölcsészkarának indító, úttörő szerepét az 1956-os forradalomban, de ebből nem következik az, hogy a többi egyetem dokumentált szerepe ignorálható lenne. Az egyetemek fiatalsága általában nagyon tevékeny volt 1956. október 23-tól november 4-ig, azután azonban az aktív tevékenység a legtöbb egyetemen megszakadt. A Budapesti Orvostudományi Egyetem ebben határozott kivételt jelentett, mert a dolgok természetéből következően november 4-e után munkája megsokszorozódott.

Jól ismert és tudott dolog az, hogy amióta fegyveres harcok voltak a történelem folyamán, a harcolókat mindig követte (még az első vonalba is!) egy megfelelő képzettségű, önfeláldozó embercsoport, melyet különböző szerepük miatt különböző nevek alatt regisztráltak: felcser, medikus, szanitéc, elsősegélynyújtó vagy egyszerűen mentős. Az ilyen mentősök bátorsága és önfeláldozása a harcolókkal szinte egyenértékű volt és maradt. Ezt a szerepet vállalták az 56-os forradalom alatt az orvostanhallgatók, fiatal orvosok, szakorvosok, hivatásos és önkéntes mentősök. Sok személy, a harcolók jó része, vagy a fegyvertelen sorbanállók ezrei köszönhették ép testrészüket, sőt életüket is az ilyen mentőakcióknak. Az összes áldozatok számát talán sohasem fogjuk megtudni, de Gosztanyi Péter legutóbbi megközelítő felmérése szerint a forradalom idején csak Budapesten kb. 16 700 sebesült részesült kezelésben (a könnyebb sebesültek összlétszámát nyilván nem ismerhetjük, mert az ilyenek az elvárható büntetés terrorja miatt igyekeztek elkerülni a hivatalos nyilvántartást). Ezt a fenomenális mentési akciót nem valami láthatatlan csoda valósította meg, hanem mögötte önfeláldozó és valóságos aktív emberek, orvosok, mentősök teljesítménye állt. Mindezek felül az orvostársadalomnak kb. 15 saját hősi halottja is volt, akik mentés közben veszítették életüket. Ezek közül egy ama három orvos egyike volt, akik a forradalom kezdetétől az ellenállás végéig a Corvin-közben harcolókat segítették és ápolták.

Az Orvosegyetem Forradalmi Bizottságának megalakulása előtti időszakban sok orvostanhallgató és orvos egyéni kezdeményezésből tevékenykedett, elsősegélyt nyújtott, gyógyított és mentett a harcterületeken illetve a kórházakban (beleértve néhány koreai hallgatót is, akik önként segítettek). A Forradalmi Bizottság megalakulása után mindez természetesen szervezettebben folyt, mivel a Bizottság az egész városra kiterjedően megszervezte a kötszerek, gyógyszerek, élelmiszerek, ruhaneműk és egyéb adományok beszállítását, őrzését és szétosztását. Az orvosegyetemiek lefoglaltak

11 Tefu teherautót és ezeket diákszofőrökkel rendszeres ingajáratban küldték Nickelsdorfba, Ausztriába, hogy az ott felvett Nemzetközi Vöröskereszt adományokat közvetlenül a klinikákra, kórházakba szállítsák. Többször a repülőtérrel is hoztak anyagot. A klinikákon az adományokat szortírozták, külön raktárt biztosítva a gyógyszereknek, kötszereknek, tápszereknek, és végül ruhaneműknek és takaróknak. A vidékről feljött gazdák által hozott élelmiszert rögtön szétosztották, vagy minőség és feltételek szerint raktározották. A raktárakat fegyveres diákok őrizték. Mentési és kisebb szállítási feladatokra három személyautót is lefoglaltak, s ezeket is diákszofőrök vezették. Részt vettek a Magyar Vöröskereszt aktiválásában is, ennek tevékenységét egy 12 tagú diákcsoport segítette. Külön diákcsoport foglalkozott az adományok szétosztásával Nagy-Budapest egész területén. Később kibombázott családokat is elláttak étellel, ruházzal, pokróccal, s volt, akinek lakást is kerítették. Az önkéntesek napi 10–14 órát dolgoztak egyhuzamban.

Magam a leghevesebb harcok idején társaimmal együtt hordágyon vettük fel a sebesülteket a Corvin-közből, a Práter-utcából, a Körútról, az Üllői útról és környékéről. Mindannyiszor át kellett mennünk az Üllői út–Nagykörút kereszteződésnél, ahol öt tank állandóan tűz alatt tartotta a környéket. A mentési munkát november 4-től 10-ig folytattuk. Az orvosok retentő nehéz körülmények között operáltak: a gyakran a pincében kialakított operációs teremben se víz, se villany nem volt, kint a harcterületeken pedig sokszor szenespincében létesítettek kötözőhelyet.

Mindez a szervezett tevékenység akkor szűnt meg, amikor november 17–18-án a KGB megpróbálta lefogni több egyetemi forradalmi csoport vezetőjét, így az orvosegyetemieket is. Ez utóbbiak közül Dr. Pataky István saját elhatározásából Budapesten maradt és később kemény büntetést szenvedett emberbaráti és embermentő tevékenységéért. Ugyanez történt több otthonmaradt és aktívan dolgozó egyetemistával (pl. Baksa József és Balás Piri László), akiket éveken át diszkrimináltak és továbbtanulásukat megakadályozták. Somogyi János is maradt, de Dr. Tariska István és sok ezer társa külföldre emigrált a terror elől, mondhatnánk az egész ország súlyos veszteségére. A Forradalmi Bizottság két másik vezetőségi tagja, Prágay Dezső tanársegéd és Jankó Béla hallgató, valamint Halmágyi Miklós, Kriskó István, Kecskés Kálmán és Dömölky Mariann a letartóztatás elől szintén külföldre emigráltak. De ott sem maradtak restek, mert még 1956 decemberében, Prágay Dezső javaslatára szervezkedést indítottak, melynek nyomán 1957-ben létrejött a Szabad Magyar Egyetemisták Szövetsége. Jankó Béla évekig dolgozott a Diákszervezet központi titkáráként majd elnökeként Kölnben, míg Prágay több éven át a hollandiai magyar diákok egyik vezetője lett, aktív szerepet vállalva a hollandiai Mikes Kelemen Kör és a brüsszeli Nagy Imre Intézet tevékenységében. Később Jankóval együtt az USA-ba vándorolt, ahol mindketten egyetemi tanárként működtek, s Prágay megszervezte az Amerikai Magyar Öregdiákok Egyesületét. Ugyancsak egyetemi tanárok lettek Európában Halmágyi Miklós és Kecskés Kálmán, és neves kutató lett az USA-ban Kriskó István és Dömölky Mariann.

Elgondolni is borzasztó, hogy ezekből a sebesültekből az orvosok és mentősök munkája nélkül hány halott vagy nyomorék lett volna. E rövid írás szolgáljon elismerésként és zászlóhajtásként az elesett orvosok és mentősök emléke, valamint a lelkiismeretes szolgálatot végző egészségügyiiek előtt.

Dr. Prágay Dezső

Eichhardt Sándor

„Mostan emlékezem az elmúlt időkről...”

/Ilosvai/

Április 10-én volt 50 éve, mikor többedmagammal, mint magyar menekült, Svédországba, Malmöbe érkeztem. A Svéd Vöröskereszt jóvoltából, különvonattal kereszteztek Európát, de sokunk számára talán a legnagyobb élmény mégis az volt, amikor „egy hatalmas, tengerjáró hajó” elnyelte az egész szerelvényt, autók százait, utasok ezreit!

Másnap szereztem egy képeslapot, amelyen egy ilyen utaszállító komp volt lefényképezve, és elküldtem Budapestre Annak, Aki otthon maradt.

Az idén nagycsütörtökön, a már nagyon aktuális tavaszi és húsvét előtti nagytakarítás közben, levelet hozott a posta Budapestről. Egy képeslap volt benne, egy kislány és kisfiú próbálják célirányba tartani vitorlásukat a hullámzó tengeren. Alatta csak egy kis vers:

„Egy hátizsák a vállamon,
sorsom van benne. Vállalom.
Tudom, mindennek ára van,
azt is, ami még hátra van.”
1957. (ápr. 10. Malmö) 2007.

Délután, ablakmosás közben, folyton ez a kis vers motoszkált a fejemben. Ismertem, Szabó Éva verse volt: A kirándulás.

Felelevenedtek bennem a múlt emlékei: a család, a „gondtalan gyermekkor”, a háború, az első diákszerelmem, aztán az ÁVH, a börtönévek, majd a csodálatosan mámoros, októberi napok, és azután a menekülés, a száműzetés. És az is, hogy ha így hozta a sors, azért csak helytálltunk, itt idegenben is, ha nem is volt mindig könnyű!

Egy-két születésnap rigmustól eltekintve, nem vagyok verscsináló ember, s mégis, amikor késő este leültem választ írni, rímbe csavaródtak a sorok.

Kirándulás – életfogytiglan!

A vállamon lógott könnyű oldaltáska,
így indultam egykor, a „kirándulásra”!
Ötven éve ennek... Tudod mi volt benne?
Egy fogkefe, fésű, néhány olcsó kelme,
Jó Anyám áldása és egy lány szerelme.
Gyors búcsú, még egy csók, visszafojtott könnyek,
ki nem mondott kérdés: „vége a gyönyörnek?”
„Az Úr vezéreljen, ha oroszok jönnek!”

Hét mérföldes útisaru lábamon,
hála Uram, hogy még most is járhatom
tekerős ösvényét ismeretlen útnak,
keresve forrását szomjat oltó kútnak.

– Emlékek kísérnek, fényei a múltnak.–
S alázattal kérlek, mint ma is, délelőtt,
mikor egy vitorlás állt meg házam előtt:
„Adj Uram bárkámnak szélcsendes kikötőt!”

S közben hajnal lett, nagypéntek hajnala. Nem csak azért, mert evangélikus vagyok, de ez az ünnep mindig nagy hatással volt rám. 1953-ban április 4-én, „a felszabadulás ünnepén” volt nagypéntek. Egy-két héttel előtte kerültem „közös” zárkába, miután az ügyész felolvasta előttem a vádiratot. Sokkal okosabb nem lettem, nem tudtam, hogy az ellenem emelt vád „mit jelenthet években?” A zárkában tilos volt az „ügyünkről” beszélni, de az egyik társamban valahogy megbíztam, s mindjárt jöttek is a kérdések: melyik „bulihoz” tartozol, mit csináltatok, hányan vagytok, voltál-e katona, hányadrendű vádlott vagy, szöktél-e fegyverrel, kémkedtél-e? stb. Alig győztem a tagadó válaszokat adni, hisz én csak egy „ártatlan cserkész-szervezkedésnek” voltam a tagja, hogy hányan vagyunk, hányadrendű vádlott vagyok, nem tudom, fegyverem nem volt, nem szöktem, s bár a kémkedést emlegették, de én ilyet sohasem csináltam!! Egy kicsit elgondolkozott, és halkán csak azt mondta: „hát ha mázlid van, talán megúszod!” S amikor azt válaszoltam, hogy „azért azt nem hiszem, pár évre biztos „bevarnak”, kissé furcsán, szinte szájalommal nézett rám. De akkor én kérdeztem: „mit értesz az alatt, hogy megúszhatod?” A tekintete valahol a távolban járt. „Sándor, egy rendőr-szervezkedésben buktunk, körülbelül azzal vádoltak, mint téged, igaz, volt szolgálati fegyverem, harmadrendű vagyok... Tudod mit kaptam első fokon?” – kérdezte. S akkor egy furcsa mozdulatot tett a nyaka körül. – Halálra volt ítélve!

Aznap éjjel, a Fő-utcai vizsgálati fogház legfelső emeletén, ahol a politikai elítélteket tartották, számadást csináltam magammal, mind a múlttal, mind a jövővel kapcsolatban! Ennek emlékére született ez a kis vers:

Böjt

...53 nagypénteken,
a hatodik emeleten,
éhes rab a börtönben,
bűnbánattal böjtöltem.

Krisztus a Golgotán, kereszten,
én koplalva vezekeltem.
Huszonkét év számadása,
van kilátás folytatásra?

Két hét múlva az ítélet:
„egy életfogytot kimérek!”
Hát túléltem! – Égnek hála!
Nem visznek majd bitófára!

Ötvennégy éve most ennek,
e csekély kis ígéretnek:
Nagypénteken, Jézusom,
nem eszem és nem iszom.

Teremtő látással

Veress Mária: *Üzenet egy úszó jéghegyről*
című könyvéről

Veress Mária ígéret. Most már, részben teljesítetten, többszörösen is az.

Öt esztendővel ezelőtt az *Ághegy* második számának *Rügyek* rovatában közöltem *Szép halál* című írását (I. kötet, 184-188. oldal), amelyben egy mofettába fulladt öreg házaspár élettelen testének méltatlan bánásmódját úgy mesélte el, hogy abban benne volt a diktatúrában emberségében sérült székely világ minden fájdalma. Az elbeszélő kicsordult könnyével zárul a történet. Nemrég megjelent első kötete pedig két könnyecseppel végződik, amit ama Svédországban megdöbbenést keltett eset kapcsán, a külügyminiszter asszonyért ejtett egy hallgatag fiatal lány. Az ellentételezéseként a rénszarvas-mészárszék vérfürdőjébe helyezett történet szereplőinek szokásos munkahelyi beszélgetése végére ijedt kérdőjel kívánczozik. Ne tessék azt hinni, hogy Veress Mária holmi romantikus történetekkel, keresve keresi a könnyfacsaró helyzeteket. Van ebben a kötetben sok más vidám, sőt pajzán történet is. A magyarul „várj”-nak hangzó svéd farkas esete, egy születésnap, egy porszívóvásárlás története, és a szépítőszalon aprólékos, mesészerű leírása. A számukra életbevágóan fontos kérdéstről, a nők szépségéről társalgó kamaszok párbeszéde pedig szemérmesen bujtatott, mégsem rejtett végkifejletével mosolygató, hétköznapjainkból ellesett, kellemes olvasmány.

Csupa életes, igaz és valós írás sorakozik a kötetben. Tiszta, a körülöttünk élő világot élesen mutató megannyi tükördarab. És egy sincs olyan, amire az olvasó ne mondhatná elismerően: „Hát ez is éppen rólunk szól.” A skandináv világot felfedező bevándorló látásával megelevenít emberi kapcsolatokat, szokásokat, a digitális fényképezőgépeknél is pontosabban rajzolja a szerző, biztos kézzel, finom kézvonásokkal, élvezetesen tárja elénk az északi világ sokak számára érdekesen furcsa tájképeit. A nap minden órájára jut egy-egy történet ebből a kötetből, merthogy éppen huszonegyet tartalmaz a kötet.

A Kányádi Sándor gyűjtötte gyermekszájmondás szerint, „a vers az, amit mondani kell”. Értelmezve: a könyv az, amit olvasni kell. Amit muszáj elolvasni. És azért jó elolvasni, mert az ilyen könyvvel beszélgetni lehet. Bächer Iván írta, hogy az irodalom lényege, póriasan szólva az, hogy „rólad szól, harangozik érted, hozzád ér, megragad, szíven üt.” Akárcsak Berthold Brecht saját, ma is gyakran idézett, szívbemarkoló felelete a „Miért szeretjük a szülőföldünket? kérdésre, ehhez hasonlóan szólnak Veress Mária sorai is: „ahol üdebb az ég, hosszabbak az aranyló naplementék és sötétebb a tenger, de idegenül csobbannak a fel-felugráló halak, és más nyelven sírnak fejem felett a sirályok. A fellegek viszont mindenütt megfordulnak, velük üzenek tehát nektek, kik értitek szavamat, hogy midőn nyári záporokként elérnek hozzátok, meséljenek mindarról, mi velem itt északon megesett.” Vagy ahogyan könyvének első oldalán, egy mondatba sűrített ars poétikáját ajánlásként nyújtja az olvasónak: „Két nemlét közti rövid utunkat lassan olvadó, úszó jéghegyen tesszük meg mindannyian.”

Veress Mária

Közismert, hogy a jéghegynek csak a csúcsa látható, de annak beláthatatlanul nagy és titokzatosan rejtett tömege a meghatározó. A szerző alkotókedvének ígéretességére gondolva állítom, hogy a hasonlat Veress Máriára illik. És ennek biztos jeleit nem győztem feljegyezni olvasása közben.

Az hogy „úszó jéghegyünkön” miként és merre hajózunk, a sors kiszámíthatatlanságai mellett, saját akarunktól és tudatosságunk fokától függ. Szerzőnk Brassó szülőtte. Kolozsváron, az egykori „kincses város” máig pislákoló műveltségének fényében nevelkedett. Az anyaországhoz ezer szállal régóta kötődő Marosvásárhely szellemét, a kovásznai hegyek levegőjét is alkalma volt magába szívni. A maga zsugorodó jéghegyére figyelve, azóta is zsigereiben hordja Apáczai urunk figyelmeztetését: „Ha nagy állhatatossággal nem iparkodunk, hogy az időt hasznosan eltöltsük, dicsőség nélkül, barmok gyanánt fogunk az életből kimúlni!” A csíkszeredai nyomdából kikerült kötete írói elszántságát, alkotókedvének bőséges kútját, ígéretességének rendkívüli tartalékait sejteti. Mint minden hazajáró lelkű „kitántorgott”, ő maga is, az emlékezetéből előbukkanó, dédelgetett otthoni történetek tárháza. Ígérete szerint ezeket is kötetbe gyűjti.

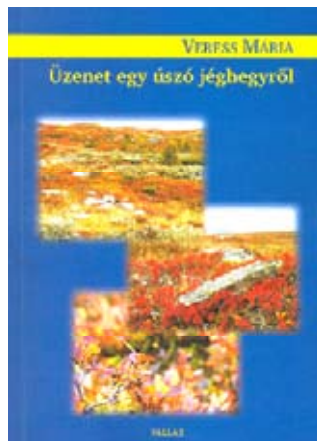
Veress Mária írásainak műfaja a tárca – avagy tárcanovella –, melyben a romantikus eszményítés ráérős leírásának helyét az életigazságok drámai láttatása, a fordulatokat előidéző cselekmény tömörebb ábrázolása foglalta el. Feljegyezte az irodalomtörténet, hogy a pesti *Érdekes Újság Dekameronja*, száz magyar novellát gyűjtött kötetbe. S ezekben a novellákban Ady Endre a magyarság erejének igazolását látta, azt, hogy „nini, miket merünk és tudunk.” Aztán az irodalom, kikopott a napilapokból. Sajnos, máig erően elfoglalta helyét a kapós, és piszkosan is izgalmas politika.

Veress Mária kötetéből az is kitetszik, hogy irodalmi hagyományainkat követve, írói látásának egyre tökéletesedő fegyverzetében, a pontos és érzékletes ábrázolást mutató elbeszéléseiből miként lép át a mondanivalósabb, a mélyebb tartalmakat hordozó alkotás területére. A *Szarvasölés* és a *Sarkkörön innen, az üveghegyen túl* című írásában, egy-egy utazásra kísérhetjük el a szerzőt. Olvasmányos leírása háttérrel, a munkatársán kívül felbukkanó egy-két szereplő, apró emberi kapcsolatok ábrázolására nyújt alkalmat. A konfliktus nélküli helyzetekben, békésen csörgedező patakhhoz hasonló látványt kínálnak ezek az elbeszélések. A következő, a *Fehér szarvas* című írás, az előző elbeszélésekben megelevenített északi táj háttérrel, az egyperces novellák tömörségével feszesre komponált, az olvasó számára házi feladatként az emberi sorsok kérdőjeleit felvető,

továbbgondolásra ösztönző történet. Ebből az alkotás-folyamatból kikövetkeztethető ígéret az a regény, amit Veress Mária, minden valószínűség szerint számítógépének billentyűin futkosó ujjbegyéből is hamarosan kikívánczozóan lelkében hordoz.

Törvényszerű ez is, mint az, hogy a *Rügyek*ből, az alkotó tavaszban lomb, és szépséget sóvárgó igényeinket éltető, virágok fakadnak.

Tar Károly

A könyv borítója

SZELLEMISSÉG, LELKISÉG A MAGYAR NÉPI GYÓGYÁSZATBAN

Mi magyarok büszkék vagyunk népművészetünkre, népköltészetünkre vagy táncainkra, népi mesterségeinkre és építészetünkre, de ugyanolyan büszkék lehetünk népi gyógyászatunkra is! A kommunizmus idején tiltottak és üldöztek mindent, ami magyar, üldözték és becsmérelték a népi gyógyítókat, akik gyakran titkolták, sírba vitték tudásukat. Mégis: a gyógyítók működtek, gyógyítottak, és mert hatásos volt, gyógyítanak mind a mai napig, tudásukat átadták lányaiknak, fiaiknak, akik még ma is tovább adják utódaiknak.

Magam is egy ilyen családból származom, ahol nagymamám és édesanyám átadták tudásukat, s kislánykoromban megtanítottak a gyógynövényekkel, fűszernövényekkel, gyógyélelmiszerekkel, a vízzel, hővel, napfényel, agyaggal való gyógyításra, a masz-szírozásra. Így hát nem véletlen, hogy egészségügyi pályára léptem, s mint szülész-asszisztensnő 14 évig dolgoztam az egészségügyben. Munkám során viszont megfigyeltem, hogy a gyógyítás ellenére egyre több a betegünk a rendelőben. Ennek okát kutatva három fő eredőre találtam, mint lehetséges okozókra:

1. Elsősorban a városban élő emberekre jellemző, hogy elhanyagolják, elhagyják azt a hagyományos gondolkodás- és életmódot, amely a magyar nép élettapasztalatát, bölcsességét tükrözi, és amely eddig mint nemzetet megtartó erő működött. Egyre jobban felejtjük egyszerű táplálkozásmódunkat, méregtelenítő módszerünket, a böjtöt. De nemcsak a magyaroknál van ez így, hanem a világ bármely táján megfigyelhető, hogy azok a népek, népcsoportok, amelyek a szupermarketekből vásárolnak, s nem a hagyományos étrendjük szerint élnek – mint pl. Észak-Amerikában az indiánok, Új-Zélandban a maorik, stb. –, elvesztik egészségüket, s náluk is megjelennek a civilizációs betegségek: az elhízás, a magas vérnyomás, az ezekkel járó szív és érrendszeri betegségek, az allergia, a rák, az autoimmun betegségek. A magyar népi konyha is azóta változott meg, amióta – úgy jó száz éve – nálunk is meghonosodott a zárt tűzhely. Pedig Dr. Oláh Andor orvos, a népi- és természetgyógyászat kutatója szerint az egykori magyar szegényparaszti konyha éppen a mai modern táplálkozás-tudomány követelményeinek felelt meg! (Az egészségmegőrzésről, táplálkozásról a következő részekben lesz szó.)

2. A statisztikák is bizonyítják, hogy a világ egyik lelkileg legbetegebb nemzete a magyar. Az átlagosnál borúlátóbbak, sokan kedélybetegek vagyunk, nincs jövőképünk, ezért sok a válás, az öngyilkosság, s mindez egy mély erkölcsi válságot jelez. Vitathatatlan, hogy ennek egyik mélyen rejlő oka a magyarságot ért nagy igazságtalanság és veszteség: Trianon. Egy egész nemzetet érintő nagy trauma ugyanis a nemzet tagjait egyénileg mind-mind érinti. A nemzetlélek a nemzetet alkotó családok lelkéből, a családlélek a családtagok lelkéből áll össze. A lelket érintő akár pozitív, akár negatív hatások pedig le-fel, oda és vissza hatnak egyén és közösség között. A nemzet egészét ért trauma így vált a nemzetet alkotó emberek egyéni traumájává. A nemzetlélek egészének gyógyítása ezért elképzelhetetlen anélkül, hogy ki-ki a maga helyén ne tenné meg egyénileg, és önzetlenül, azt, amit lehetőségei és képességei szerint a nemzetéért tehet.

3. Magam is megfigyeltem – amit az orvostudomány régtől tud, csak éppen ritkán alkalmazza –, hogy a betegek számára már fél gyógyulást jelent, ha valaki – anélkül, hogy bármit is tenne – egyszerűen csak meghallgatja panaszait és velük elbeszélget. A beteg megkönnyebbül, jobban érzi magát, arca is gondtalanabb lesz. Világosan láttam, hogy az ember egy EGÉSZ: szellem, lélek és test összhangja, s nem a betegséget, hanem a beteget kell gyógyítanunk! Csodálatosan fejezi ki ezt a magyar nyelv is: **EGÉSZ-ség**. Az az ember egészséges, aki mindhárom dimenzióban él. S ha ez az egész, ez az egység megbomlik, akkor betegedik meg az ember. A gyógyítás célja tehát nem lehet más, mint az EGÉSZ-ség visszaállítása. Ezt tették évezredekken keresztül a népi gyógyítók az ő eszközeikkel, lélekre és testre ható gyógyító módszereikkel.

A népi gyógyászat történeti rétegei

Három történeti réteget különíthetünk el aszerint, hogy egy adott időben mit tartottak a betegség, a kór okának (kóroktan). A magyar népi gyógyászat is őrzi ennek az időbeli fejlődésnek a nyomain: a honfoglalás kora előtti történelmi rétegben a szellemhitet (animizmust) találjuk, mely mintegy meglelkesíti, megszemélyesíti a természeti elemeket, s a betegség okát a szélben, forgószélben lévő betegségdémonok által hordozott és okozott rontásban látja. Megőrizte ezt nyelvünk is a *szélcsapta*, *szélütött*, *szívszélhűdés*, *agyszélhűdés* szavainkban. Az animizmus világképében az EGÉSZ-et a szellem és anyag, a jó és rossz, a férfias és nőies elv, a változó és állandó alkotják. A szellemi részt a mozgó, változó, férfias szél testesíti meg. A gyógyítás is „szélre hangolt” volt: az egyik princípiummal a másikat gyógyították az analógia törvénye szerint, így helyreállt az EGY-ség, az EGÉSZ-ség. Az analógiás gondolkodásmódot a „*kutyaharapást szőrével*” szólásunk és gyógyító gyakorlatunk őrzi.

Kóroktani szempontból a következő történelmi réteg a 10–17. század közötti időben kialakult humorális patológiáé, vagyis a nedvtané, amely a betegségek okát a testnedvek megromlásában látja. Következésképpen a gyógyítás célja is az, hogy a vér vagy a rossz nedv megtisztuljon, összegyűljön, kiürüljön. Ezt a felfogást és gyógyítási elvet nálunk elsőként Pápai Páriz Ferenc fogalmazta meg „*Pax Corporis*”-ában (1690).

Bernád Ilona: „Egészségünkért” c. szakkönyve első és második kötetének borítója

Időrend szerint a nedvtant a 18-19. században kialakult és megerősödött materiális, vagyis testközpontú kóroktani szemlélet követi. Ez a betegségek okozóiként a piszkot, a koszt, a megerőltetést, a nedvesség és hideg okozta kihűlést, a helytelen táplálkozást látja, melyek szervi elváltozásokat és betegségeket okoznak.

Gyógyítók

A magyar népi orvoslás a régi népi tapasztalatból és tudásból örökölt elemek mellett a középkori Európa orvosi könyveiből és az idejött szerzetesektől átvett ismereteket is tartalmazta. Az orvoslásban a népi gyógyítók mellett ritkán nemesi családok nőtagjai, esetleg egy-egy tanultabb ember, szerzetes is részt vett.

„Emlékszem, hogy gyermekkoromban tanácsokat kértek ilyen asszonyoktól, s ezeket **javasasszonyoknak** nevezték. Volt, amikor mentek hozzájuk az emberek, egy ficamot helyrerángattak, vérszípókkal kezeltek, gyógynövényekkel, borogatásokkal, káposzta levéllel, hagymával, útilapival. Édesanyám azt is mondta, hogy **tudós asszonyok**. Édesapám is járt **csontra**kónál, az orvosnője küldte oda, és meggyógyította. Ezek az emberek féltek is, mert a hivatalos orvostudomány nem jó szemmel nézte sokszor. Persze, voltak haladó szellemű orvosok, akik beteget irányítottak hozzuk, mások elítélték, és egy bizonyos fokú üldözésbe is volt részük.” (Dr. Vassakou Kuttlik Katalin elmegyógyász, Nagyajta, Háromszék – Athén)

„A nagymamát **kuruzslónak** mondták, mert ő mindenhez értett. Mindent növesztett a kertben, mindenféle gyógyfüvet, ezt erre, azt arra, összeszedett mindenféle füveket. Nagyon nagy **vallásos asszony** volt, és nagyon tisztelték. Masszírozott is. A paraszat beledobta a vízbe, valamit imádkozott, s azzal mosta le a kisbabát. Ha lázas volt a kishúgom, megütötte valahol, **imádkozott fölötte, s ő bízott abban, azért gyógyult meg, mert ő ezzel hatott**. Őt gyereket nevelt fel.” (Szlovénia – Sydney)

„Az én nagyanyám szegény írni-olvasni nem tudott, tanyavilágban született, de nagyon **bűbájós asszonymak** tudták. Mint **bába** működött a tanyavilágban, 150 gyereket, köztük engemet is hozott a világra. Nagyon de nagyon sok füvet gyűjtött bodzától mályvától kezdve mindent, és gyógyított bennünket.” (Hegedüs Mihály, Tamásfala, Délvidék – Sydney)

„Tizen voltunk gyerekek, s nekünk is kellett a gyógynövényeket szednünk. Megmutatták, hogy mit is szedjek.” (Nagy Sándorné Schuller Berta Balázsfalva – Adelaide)

„Régen csak ha elvágtuk a kezünket, akkor futottunk a dédmamához, mama elvágta a kezem. Vagy ha a szálla belemet, akkor ő kivette, hamar ráköpött, bekötötte, s már mentünk tovább. A dédmamám nagyon tudta ezeket. Mikor ő meghalt, akkor a padlásról biztos legalább egy szekér gyógyfüvet szedtünk le. Ő nagyon jó **természetgyógyász** volt. Nagyon sokat tudott.” (Munkácsiné Kozma Borbála, Técső)

„Régebb édesanyám vót a **gyógyító** Torján, gyűjtötte, főzte a teákat, adta, s megmagyarázta. Ő annyit meggyógyított, rengeteget meggyógyított! Akinek a vizeletével volt baj, vagy megállt a vizelete. Sokmindent rakott essze. Mindig készítette, főzte a teafüveket, s adta másnak es. Cseresznyeszárból, ebből a sárga cintóriából, a fentőfűből a vesének, a májnak sárga cintória, a másik cintória ződ. Kamilla toroknak, láznak gyöngyvirág.

Erősen jó, én örökké szedem es, rakom es el. Semmilyen gyógyszer nem használlok. Mikor a víz fő, leveszik, lefödik, leszűrik. Azt issza. Keserűen a legjobb. A gyógyteákat mindenkor így kell főzni. Minden tea így jó. Az édesanyám vót a **kenőasszony** is. Kezeket helyretett, ha a lába kiment, azt es helyretette. Megfogta, s érzésből annyit matatta, zsírral megsikósította a kezét, megmasszírozta, s helyretette. Megérezte, hogy melyik hely van kimenve, s addig masszírozta, míg helyretette. Ha lába vót, ha keze vót. Bokát, térdet. Hogy meghalt, most nincs senki. Még vót Csobot Pista bácsi. Ő megtudta a vállat is csinálni, mert kemény férfi vót.” (Zöde Gyuláné Fogarasi Vilma, Torja)

„Én az én nagyanyámtól tanultam ezeket a gyógynövényeket. 94 esztendő volt, mikor 1965-ben meghalt. **Neki Isten adta ezt a tudományt**. Ő még négy-öt esztendő leánka vót, mikor meghalt az édesanyja. Hanem volt egy nevelőanyja. Ő Gegesben született, ide jött, úgy vették örökbe őt, mint kicsi leánkát. A nevelőanyja **bábaasszony** vót, attól tanult mindent. Tudott mindent. Úgyhogy az egész körzeti falukból, ha valakinek eltörött a lába, idejöttek, lapockákra tették. Én kicsi gyermek voltam, faragtam a lapockákat fenyőfából. S ügyesen a lábszárára négy lapockát oda, s azzal a fászlival odakötötte, s azt mondta annak, ülj, a lábadra ne ereszkedj le, aztán négy hét múlva gyere vissza.” (Kovács László, Kibéd)

„**Csontkovács** ismerősömnek talán nincs hat osztálya sem, de az teljesen tisztába van mindennel. Csodálatos dolgokat csinált. Például ha fáj a fogam, mentem Horvátországba tolmácsolni, mondom nagyon fáj a fogam, nem tudok elmenni. Feküdj le, az mondja, pillanatok alatt elmulasztotta a fogfájást. Nekem nem fáj azután. Olyan ez. Bement a szobába, megmondta az illetőnek mi van vele. Mellről, mindenről... Tehát látott, **látó** volt. Atlátott teljesen. Azt mondja a beteg, honnan tudja... (Nagyabonyi Balázs, Zenta)

Eddig a legtöbbet tudó füvesasszonyokkal Délvidéken, Horvátországban, Vörösmarton találkoztam. Megfigyeltem, hogy sokkal többet tudnak azok az adatközlők, akiknek korábbi forráshoz volt szerencsájük:

„Öreganyám gyógynövényekkel foglalkozott, s arról tudom, hogy ő mit használt, meg hát mire mit használt, milyen betegségekre, megtanított. Tizen voltunk testvérek, különben én az öreganyámnál nevelkedtem Laskó faluban, és én mindent az tőle tanultam, meg a testvérem, az Irén az meg a másik öreganyámtól, mink ott nevelődtünk. Egész biztos ők is mind az öregjeiktől tanultak. Mondta, ha megbetegedtem, hogy kamilla mire jó, borogatásra, inni is jó. A bodza a köhögéstől, ilyenekre. Szemgyulladásra, sebekre ilyenekre tették borogatásra. Langyosan, hogy ne legyen forró. Ittuk, esetleg mézet tettünk. Akkor még citrommal nem foglalkoztak. Hát csak a méz. Régen itt méhészet volt.” (Tarajkóné Munkás Gizella, Laskó)

Bernád Ilona

„Az anyámtól tanultam, ő volt **burjános**. Amikor rászorultam, gondoltam, ha van itt elég, miért ne szedjek. S akkor osztán adok, akinek kell. Az is egy szép szó, hogy a Jóisten áldja meg, Ilonka néni. (Krizáné Simon Ilonka, Torockó)

(Folytatjuk)

Bernád Ilona

Egymásra találva

Riport a Háromszéki Magyarok Világtalálkozójáról

Végre elérkezett a várva-várt pillanat, mikor átrepülve fél Európán, nem csak a gondolataim, hanem magam is hazaszállhattam Erdélybe, azon belül is szűkebb hazámba – Háromszékre. Meghallva a szülőföld hívó szavát, hazamentem, hogy élményekkel, tapasztalattal, itt-ott felcsipentett tudással és sok-sok szeretettel megrakott vándortarisznyámat átnyújthassam az otthonmaradtoknak, cserébe az általuk felkínált, hűséggel és kitartással, konoksággal és helytállással megrakott batyuért. Meghallva a szülőföld hívó szavát, hazamentem, hogy újra bebarangolhassam a honi tájat, hogy pisztrángra pecázhassak egy rohanó hegyipatak tajtékzó vizében, s egy fenyőfa hús árnyékában szalonnát, juhtúrót és vöröshagymát falatozhassak, hogy a rég nem látott cimborákkal egy kupica szilvórium mellett felidézhesük gyermek- és ifjúkorunk élményeit, megoszthassuk egymással gondjainkat, s közösen kereszünk megoldást felhalmozódott problémáinkra, bízva benne, hogy együtt begyógyíthatjuk nemzetünk, hazánk és a szülőföld sebeit. A Háromszéki Magyarok Világtalálkozója mentem haza.

Első nap, 2007. augusztus 17-én a települések szintjén zajlottak a találkozó rendezvényei, melyek nyitóakkordjaként délelőtt tíz órakor megszólaltak a megye harangjai. Feleségem társaságában hazalátogattam csintalan és boldog gyermekkorom, reménytelen ifjúságom, szerelmeim, vágyaim, álmaim, beteljesülés és csalódás, tévelygés és céltudatosság, bukás és újrakezdés elhagyott, de soha el nem feledett színhelyére – szülőfalumba, Bereckbe. Szülőházam környékén hosszú percekig némán szorongattam Pénzes Pali bácsi, egykori szomszédunk munkától kérges kezét, majd meghatódva elevenítettük fel közös emlékeinket. Meleg szavakkal emlékezett szüleimre, elismeréssel szólva nevelő- és nemzetmentő munkájukról. Példaadásuk engem is kötelez, hogy népem szolgálatának göröngyös útjának rám eső szakaszát magam is felemelt fővel, egyenes gerinccel, kitartóan és rendületlenül végigjárjam.

Ebben a Dél-keleti Kárpátok lábánál meghúzódó községben sokszor és sokan szolgálták önzetlenül és önfeláldozóan a magyarság ügyét. Fábian Gizella Ojtozban született festőművész és Bodó Csaba helyi fafaragó is közéjük tartozik. Előbbi tájképeiben a szülőföld egy-egy varázslatos zugát megörökítve sugall hűséget és az ősi röhöz való ragaszkodást a szemlélőnek, utóbbi e föld lakóinak tevékenységét s jellegzetes vonásait fába vésve készletti gondolkodásra és elmélkedésre nemzeti sorskérdéseinkről a látogatót. De közéjük tartozik a Művelődési Központ igazgatója, Balogh András is, aki előadásokat, hangversenyeket, megemlékezéseket, nemzetközi fotóművészeti alkotótáborokat és tárlatokat szervez, miközben lapot és évkönyvet szerkeszt, újságcikkeket s színpadi műveket ír, pódiumjátékokat rendez, étellel és magyar lélekkel töltve meg az intézményt. Közéjük tartozott Gábor Áron, az ágyúöntő honvéd őrnagy, az 1848–49-es forradalom és szabadságharc legendás alakja, akinek bölcsőjét szintén itt ringatták.

És közéjük tartozott Magyari Lajos szavaival élve ”a versek nagyaszonya” Illyés Kinga színművésznő is, szüleim tanítványa, aki előadásaival öt kontinens magyarulta vidékein élesztette és táplálta fáradhatatlanul az anyanyelv iránti igény és a nemzeti hovatartozás olykor már csak pislákoló lángját.

– Másnap a Kistérségek napja volt, melynek eseményei a történelmi vármegye négy városába összpontosultak: Sepsiszentgyörgyre, Kézdivásárhelyre, Kovásznára és Barótra. Magam Bereckben maradtam, melynek templomában a 24 éve nem látott volt osztálytársnőm, az amerikai Huston-ba elszármazott Györbíró Williamson Edith fiának volt magyar és angol nyelvű esküvője ír származású párjával. A Bálványosfürdön tartott lakodalmon sok-sok év után újból falusfeleim között mulathattam.

– Harmadnap a Vármegye találkozója került sor. Helyszíne a Háromszék közepén emelkedő ősi sírhalom, az Óriáspince-tető volt, melyről körbetekintve az egész történelmi vármegye látszik. Demeter János megyei tanácselnök ötlete nyomán ide álmodta meg Zakariás Attila műépítész és Damokos Csaba formatervező azt az emlékparkot, mely a jövőben egy újabb nemzeti zárandokhelyé válhat. ”A hegytetőn földhalom: egy ősi sír. Ezt az ősi halmot állja körbe tizenkét csupasz fenyőóriás-törzs. Mindenikből kihajt egy-egy ág, amelyek összehorolva kupolát képeznek a földhalom fölött.

Az Óriáspince-tetőn álló emlékmű (Bedő Zoltánné felvétele)

Tulajdonképpen ezek az ágak gerendák, amelyek vasbilincsekkel, vasláncokkal kapcsolódnak a szilárdan álló szálfákhoz. A földhalom tetején kerek oltárkő-tűzhely, amelyen minden évben tizenkét szer tüzet kell gyújtani azon a napon, amelyet a tizenkét stáció, azaz az oda vezető ösvény nyomvonalán elhelyezett tizenkét kapu küszöbkövébe vésve találunk. Ezek a dátumok Háromszék népének történelmi évfordulói. Az oltárkőves lármafa a közepe annak a lángnyelvek alakját felvevő, minden település irányába elinduló, lapos kövekből rakott ösvényrendszernek, amelynek a végein egy-egy szikladarab áll. Minden sziklakövön egy település neve és egy évszám található: a helység első írásos említésének dátuma.”

A hegyderékre érve rátértem arra az ösvényre, mely stációként szolgáló székely gyalogkapuk alatt vezet a kupolás lármafához. Az első kapu küszöbkövének felirata büszkén figyelmeztet, hogy már a 11. században határvédő magyar népesség őrizte Háromszék területén is a Kárpátok átjáróit, míg az utolsó sikoltva hatol a tudatunkba: ”1920. június 4. A trianoni döntéssel szentesített román főhatalom kezdete.” A 12. kapu felállításával a stációk sora csak ideiglenesen szakad meg, hiszen létünk és utunk folytatódik,

de nagyon vigyázzunk, hogy legyen aki székelykaput állítson a jövőben is, s legyen aki elolvassa a küszöbkövébe vésett dátumot és kísérő szövegét. És hogy ne gyászborult, hanem örömtől repeső szívvel tegye ezt, a szövegnek így kell szólnia: "A székely nép ébredésének, magára találásának és összefogásának dátuma." A következőn pedig ez legyen olvasható: "A székely szabadság kivívásának napja."

Megtekintettük a Megyebörze-szekértábort, majd a felsőháromszéki hagyományörző határőrezred felvonulásának, lovas-, fegyver- és viseletbemutatójának, íjászat, nemezsátor-állítás, kézműves-kiállítás és ősi magyar harcművészeti bemutató látványával lettünk gazdagabbak.

Záróakkordként az "Egy a nép, egy a magyar" című, Szörényi Levente és Bródy János történelmi rockoperáiból összeállított válogatást csodálhatta meg az estére már több tízezresre duzzadt tömeg. A nagyvívú történelmi képekben, gazdag és korhű jelmezekben, pazar fényjátékban bővelkedő, a mának szóló üzenetet hordozó előadás végén a hegyoldalt benépesítő sokaság hosszasan és lelkesen ünnepelt. Végezetül felcsendült a magyar és székely himnusz is, melyet együtt énekelt az idesereglett magyarok sokasága. Hangjuk összefonódva szállt a fenyvesek borította hegycsúcsok fölé, mintegy bizonyítva és igazolva az összeállítás címében elrejtett üzenetet, hogy a szétszabdalt ország részei közötti mesterséges határok, az elnyomás, megosztási kísérlet, cselszövés és uszítás ellenére mégis csak "Egy a nép, egy a magyar", és egy is marad mindörökké, ha a nemzet megmaradása és egységének visszaállítása érdekében mindannyian így akarjuk.

– A negyedik nap helyszíne pedig a Kézdiszentlélek fölé magasodó Perkő volt, ahonnan szabadon szárnyalhat a tekintet a Háromszéki-havasok lábainál meghúzódó települések, a Nemere és a Lakóca csúcsai felé, el egészen Brassó városáig. Emlékképek tolultak elém a nyári napsütésben ragyogó települések kérges kezű, meleg lelkű lakóiról, kanyargó patakokról és partjaikat szegélyező rekettyésekről, a hegyerincek zúgó fenyveseiről, vadvirágos tisztásokról, gyönyörű és felejthetetlen szülőföldemről. A múlt ösvényein barangolva, emlékeim kristályvizében megtisztulva visszatértem a mába, és rugalmas léptekkel indultam a Perkő tetején álló, piros tornyokkal csipkézett, fehérre meszelt, zöld ágakkal díszített Szent István-kápolna felé, mely több mint ötszáz éve a háromszéki székelyek Szent István-napi búcsújának színhelye. A Perkőn tartott szabadtéri szentmisét a csíkszeredai segédpüspök és a Gyulafehérvári Római Katolikus Hittudományi Főiskola és Papnevelő Intézet rektora közösen celebrálta. A szertartás végeztével a többzetes hívőereg az erdélyi és magyarországi gyermek- és ifjúsági néptáncgyűttesek találkozóját kísérhette figyelemmel.

Este a baróti TransylMania ethno-rock-együttes "Mert tudnom kell" című előadása hamuban sült pogácsaként került útravalóul a hitükben és nemzeti öntudatukban megerősödött zarándokok világjárta tarisznyáiba.

A négynapos rendezvénysorozat méltó befejezéseként éjjel tizenegy órakor a Perkőn meggyújtották a kereszt és kápolna között felállított lármafát, s e jeladásra a megye összes településének legmagasabb pontján fellobbantak az őrtüzek. Régen, vészterhes időkben ilyen lármafák fénye futott körbe a Székelyföldön, ellenség s baj közeledtére figyelmeztetve. Most, a Duna Televízió jóvoltából nemcsak a Székelyföldet, hanem az egész magyar eget beragyogta a lármafák fénye, figyelmeztetve a világ magyarságát, hogy olyan vész ül nyakunkon, melybe mindannyian belepusztulhatunk. A vést ezúttal saját fásultságunk, önfeladásunk, nemtörődömségünk, felelőtlenségünk és gyávaságunk jelenti, melyek következtében nemzeti létünk végveszélybe került, ezért tenni kell ellene. Felismerve a kórt, mely soraink között pusztít, késedelem nélkül neki kell fognunk a baj felszámolásának, és őseink hitével, bátorságával, elszántságával s erkölcsi tartásával kell ezt cselekednünk. Összefogva, és közös akarattal, mert csak így sikerülhet.

– Négy nap elteltével, kissé sajnó szívvel búcsúztunk a Világtalálkozótól. A közös jövőbe vetett hitünk az egymásra találás és a mögöttünk hagyott tartalmas napok eseményeinek élményeiből fakadt. Események, melyek során bebizonyosodott, hogy óriási szellemi potenciállal rendelkezünk. Ezt igazolja a megye 59 településén lezajlott 424 színvonalas rendezvény is. Hatásukra tudatosodott bennünk, hogy e birtokunkban lévő, felbecsülhetetlen értékű kincsnek a szülőföld érdekében való kiaknázása, s az így felszabadított energiák összefogása és közös mederbe való terelése nem csak az erre hivatottak, hanem mindannyiunk elsődleges feladata kell legyen, megmaradásunk, gyarapodásunk, jövőnk érdekében.

Az események forgatagában nem éreztem az idő múlását, ezért számomra az ünnep röpké pillanatként szállt tova, észrevétlenül szelidült múlttá a jelen. Az ünnep véget ért, de maradandó nyomot hagyott lelkemben. Csodálatos élményekkel feltarisznyáltan, megtisztulva, feltöltődve, és újabb küzdelmekre készen vághattam neki a hosszú útnak, mely otthonomtól kötelesség-végzésem színhelyéig vezet. Azzal a szent elhatározással, hogy ezután még több időt és energiát fektetek tudásom gyarapodására, ismereteim és anyagi lehetőségeim bővítésére, hogy az idegenben megszerzett szellemi kincsek, tapasztalat és javak birtokában, majd egykor, otthon hozzájárulhassak népem, nemzetem felemelkedéséhez.

Bedő Zoltán
Helsingborg

Kilátás a Perkőről (Gazda József felvétele)

„Erdélyország az én hazám”

Erdély sokszor meggyötört, néha véráztatta földje, a maga szépségével nem engedte el soha az ott született embert. A hajszálgökerek, ha láthatatlanul is, a hazai röghöz kötötték azt, aki ott látta meg az áldott napvilágot. Azokat sem engedte el, akik ilyen vagy olyan okból eltávoztak, külhonba, más tájakra, más országokba költöztek. Az élő emlékezet hozzásegíti a távolban élő erdélyi embert gondjainak, vágyódásainak feloldásához; ezért örvend, ha földijével találkozik és együtt ápolják az együvé tartozás nagyszerű érzését.

Ebben a szellemben került sor Magyarországon, a Duna-kanyar egyik festői részén, Verőcén, a Csattogó-völgyben, az első Erdélyből elszármazottak és Erdély-szimpatizánsok Világtalálkozójára. A háromnapos fesztivál főszerzője Gaál István és Domokos István, fővédnöke pedig Cselényi László, a Duna Televízió elnöke volt. A rendezők munkáját dicséri a gazdag program, melyben gasztrokulturális bemutató, kézművesség, lovaglás, lovagi viadal, ijszat, harcművészeti bemutató, képzőművészeti kiállítás és sok minden más szerepelt.

A Duna-kanyar egyik gyöngye: Verőce

Ferenczy Erzsébet: Vásárhely műemlékei

Ferenc tárogatóművész, Kóka Rozália és Sebestyén István mesemondók, Széles Anna és Benedekffy Katalin színművésznők, valamint az Esztina, Ördög-borda, Elevenek, Vadrózsa és a holtmarosi néptáncgyűttestek. Nem hiányozhatott a közkedvelt táncház sem. Az első este fénypontja a Svédországban élő, de kolozsvári születésű könnyűzeneénekes, Tamás Gábor műsora volt. Gergely Istvánné a kolozsvári házsongárdi panteon magyar síremlékeinek megmentéséről és restaurálásáról tartott vetített-

Vass Csaba: Tasnádi táj

képes előadást. A fesztivál második napján nyílt meg az EMKES (Egyetemes Magyar Képzőművészeti Egyesület Stockholm) kiállítása Tamás György és Tamás Mária rendezésében. 18 magyar képzőművész munkáit hozták

el a rangos rendezvényre, melyet Mária asszony meleg szavakkal nyitott meg. Álljon itt ezen művészek neve, akik készségesen ajánlották fel kiállított műveiket hozzájárulásként egy tervezett Magyarok Háza megépítéséhez: Balázs János (Svédország), Gizella Varga Sinai (Irán), Kovács Imre (Németország), Pataki Baróthi Boglárka (USA), Ferenczy Erzsébet (Hosszúpályi), Korognai János (Győr), Kozma Simon (Babarc), Petkes József (Napkor), Sarkady (Jakab) Antal (Sopron), Gavrucza Tibor (Székelyhid), Gaál András (Csíkszereda), Kovács Géza (Sepsiszentgyörgy), Vass Csaba

Gaál András: Csíki táj

Bokor Ernő: Mátyás szülőháza

Balázs János: Házam - házam

(Tasnád), és végül álljanak itt a kolozsvári képzőművészek: Tompos Opra Ágota, Varduca Azaduhi Horenian, Bokor Ernő, Koncz Münnich András és Koncz Münnich Judit. Korai lenne még következtetéseket, értékeléseket megfogalmazni a háromnapos fesztiválról. Véleményt formálni és nyilvánítani azonban lehet, bárkinek. Személy szerint úgy vélem, hogy dicséretes és hasznos kezdeményezés volt, ami magában rejt a folytatás feltétlen szükségességét is. Ne feledjük azonban, hogy a sikeresebb megrendezés elsősorban anyagi támogatást, önzetlen hozzájárulást szükségeltet a végső sikerhez. Érdemes. Végeredményben egy ilyen rendezvénnyel bizonyítjuk, hogy Erdély él, és érdemes tenni érte.

Korognai János: Magyarok háza

Tatár Zoltán, Kolozsvár

Demeter József

Gondolat-szilánkok egy svédországi útról

„Ha hajót akarsz építeni, ne csak a fát gyűjtsd hozzá, ne csak a lemezeket hajlítgasd, hanem mutasd meg, mily csodákat nyújt a tenger, mit jelent megismerni azt. Ha ezt megértik, a hajó elkészítése már nem lesz nehéz” – írja a nagy francia író-utazó, Saint Exupery, a Kis Herceg szerzője.

A mi svédországi utunkon találkoztunk először igazán hajóval és tengerrel. Megvallom, mindkettő lenyűgözött, és rájöttem arra is, hogy mennyire együvé tartoznak. Mert hogy a hajó nem lehet meg tenger nélkül, az kétségtelen, de tenger is rettenetesen árva és elhagyott, ha semmi sem siklik rajta. A valóságon túl viszont, metaforikus értelemben is használható a hajó és tenger, hiszen minden ember egy kicsit „hajóépítő” is egyben.

Az otthon, a család jelenti azt a teret, ahol a két szülő építgeti, majd útjára bocsátja gyermek-hajóit. A svédországi magyarokkal való beszélgetések során kiderült, hogy a legtöbb családnál a felnövekvő nemzedék „elhajózik”. Vannak, akik nagyon messze, mások közelebb, de nem otthon keresik jövődjüket, boldogulásukat. Kivétel azért csak akad.

Feltétlenül meghatározó és hallatlanul fontos a család szerepe a „hajóépítés” szempontjából, de van egy másik tere is e szolgáltatnak. Az a közösség, amiben a mindennapi kenyér megteremtődik és ahol sokszor évtizedek telnek el, de észrevétlenül is formálódnak, épülnek az együtt élő lelkek. Ismerkedéseink során azt tapasztaltam, hogy a mi magyarjaink szinte kivétel nélkül megállták helyüket, és sohasem menekültek el a munkától, kötelességeik teljesítésétől. Jóleső érzés volt hallani, amikor a múlt tükrében a kevés összetört sors és cserépdarab között ott csillogott az elismerés, a megbecsülés, az elkötelezettség és a humánus megannyi csodája – és ez maga a tenger. Lám, lám! – gondoltam – az, aki új életre és más sorsra vállalkozott, az olykor sorsfordítónak válhat és kitarásánál csak szeretete nagyobb.

Az említett metaforához, de a svédországi magyarok világához is hozzátartozik a vihar. Megrázó történetek – a menekülések drámái – hullámoztak felénk a múltból, s amikor a Ljungby-i Anna asszony Isten után katonák és vámosok irgalmának köszönhetette életét, ezt már mi sem hallgathattuk ama szemünk sarkában rejtőzködő cseppek nélkül. Minden sors más és más történetek szövevénye, s ami mégis közös bennük, az a máig tartó vágy és nyugtalanság.

Vannak, akik beszélnek róla, mások elhallgatják, de hazát és házat építeni egyszerre nem lehet. Az egyiket legalább kapni kell, beleszületni abba, s lelki értelemben örököse lenni évszázadok, évezredek kincseinek, melyeket őseink hagytak reánk. Svédországban viszont van valami megnyugtató harmónia: az erdők, tavak rengetege.

Az a harmincezernyi magyar, aki itt lelt hazára, akkor fog igazán itthon lenni, ha hont, azaz a lélek otthonát is építi, a hitnek, szeretetnek, reménységnek hajlékát. Néhány esendő szolgálattal a léleképítő munkában szerettem volna segítségükre lenni. Most, hogy így visszatekintek a hat istentiszteletra és az azokat követő együttlétekre, úgy érzem, keveset adtam, de mérhetetlenül többet kaptam. Bár én hirdetem az Igét, mégis a megnyílt lelkek, és a bizalmukba fogadó szívek örök kincsként maradnak meg számomra. A gyülekezet hívei, felügyelői, gondnokok és országos vezetők együtt lelkészükkel számomra és Marika feleségem számára az év csodálatos ajándékát nyújtották át, s a mi lelkünkben is egy láthatatlan hajót építettek. A tenger, mely vendéglátóink szeretetét jelenti, úgy bocsátotta el Erdély felé a maga hajóit, hogy a barátságának és összetartásának kötelei soha el ne szakadjanak.

A köszönet és messzemenő elismerése mindannak, amiben részesültünk, szavakkal aligha kifejezhető. Maradjon inkább a Kis Herceg írójának gondolata mindannyiunk reménysége, hogy itt is meg ott is „a fákat napról-napra gyűjteni kell, a lemezeket napról-napra hajlítgatni kell, mert e nélkül nem indul el a hajó, s a tenger csak vágy és vízió marad.”

Demeter József szászrégeni ref. lp.

Három ország foglya

(Folytatás a 11. oldalról)

az újság- és tábori hírekkel jártam e kolhozok egyikét, ahol barátokkal, ismerősökkel találkoztam, s néhány órára szabadnak éreztem magam. Az engedély, mellyel kimehettem, arra volt jó, hogy reggeltől estig kinn tartózkodhassak. Estére vissza kellett térnem a táborba. (...) Én abban az időben kezdtem olvasni Marxnak a könyvét és a Szovjetunió történetét, s mit gondolhattam 22 éves fejjel? Hogy van benne valami újszerű, értelmes elgondolás!

Egy alkalommal összetalálkoztam egy bácsikával, aki annyira nehezen mozgott, akár egy 80 esztendő. Kértem tőle, hány éves? 63 – mondja. S hová való? – Ukrán

vagyok – válaszolta. 4000 km-ről került ide. Ebből érttem meg, hogy az egész falu ilyen kitelepített ukránokból áll. „Nekünk még jó dolgunk volt – jegyezte meg –, mivel minket nem lőttek agyon. Ide szállítottak, itt kell élnünk.” (...)

Kiábrándulás a kommunizmusból (Kiemelt részletek)

Kezdtem játszadozni azzal a gondolattal, hogy kommunistává tudnék válni magam is. Gondot okozott azonban a marxizmus istentagadó filozófiája. Istent megtagadni nem volt merszem! Különösen olyan körülmények között, amikor bármelyik pillanatban elragadhatott volna a halál. Ez a kommunista betegségem kb. két hétig tartott. De a 63 éves

kitelepített ukrán bácsival való beszélgetésem, akit azért üztek el otthonából, mert kuláknak minősítették, alaposan meggyőzött arról, hogy a kommunizmus abszolút embertelen rendszer. Nemcsak embertelen, istentelen is, melyben a beteget, öreget dolgoztatják, vagy százezres, s tán milliós tömegeket helyeznek át egyik helyről a másikra, 4-5000 km-re otthonuktól, szinte állati sorban tartva őket.

Így aztán az én kommunista szimpátiám csakhamar elpárolgott, és helyesebbnek találtam antifasisztának maradni, abban az értelemben, ahogyan erdélyi magyar és cserkész neveltetésem megszabta. Nekünk, erdélyieknek semmi okunk nem volt lenézni vagy megvetni embereket fajuk, nyelvük vagy vallásuk különbözősége miatt. Mi az anyatej-jel szívtuk magunkba a humanizmust!

Szűcs Annamária
1966–2007

1966. november 8-án született Nagyváradon, Szűcs Ilona és Sándor második gyermekeként. Alapiskoláit szülővárosában végezte. 16 éves volt, amikor 1982. november 7-én nővérét, Ilonát és annak férjét, Tóth Károly Antalt az Ellenpontok szamizdat lap szerkesztésében és kiadásában való közreműködés okán a hírhedt román állambiztonsági szervek letartóztatták, kegyetlenül meghurcolták, majd az országból kitoloncolták, s ezt követően Anikónak is kijutott a folyamatos zaklatásból. Iskoláit Székelyudvarhelyen egy szakiskolában folytatta, ahol varrónőnek tanult, majd a nagyváradi szőrmegyárban dolgozott. 21 évesen, 1987 decemberében érkezett menekültként Svédországba, ahol elvégezte az alapnyelvtanfolyamot, mely a továbbtanulás és egy új élet kezdésének záloga volt. 1988-ban nővére és annak családja is Svédországba érkezett, de mert letelepedési kérelmükre egy évig választ sem kaptak, 1989-ben viszont

Kanada befogadta őket, oda távoztak. Anikó is velük ment. Montrealban egy nyomdában dolgozott, közben francia nyelvtanfolyamot végzett. Néhány hónappal Kanadába érkezésük után aztán nővére és családja mégis megkapta a svéd letelepedési engedélyt, így 1989 decemberében mindannyian visszatértek Svédországba. 1990-ben összeházasodott Andrásy Zoltánnal. Anikó egy takarítóvállalatnál kapott állást, ahol évekig dolgozott. 1993 februárjában megszületett fiuk Hunor, majd 1994 augusztusában Regina lányuk. A térdében jelentkező porckopás miatt munkáját nem végezhetette, táppénzre írták ki, közben továbbképezte magát, hogy egy elviselhetőbb munkakörben dolgozhasson. Ebben az időben kapcsolódott be intenzíven a göteborgi magyar egyesületi és egyházi életbe (2002-ben a protestáns gyülekezet presbitere lett), gyermekeit örömmel küldte az évenkénti versmondó és bibliaolvasó versenyekre, anyanyelvi táborokba. 2003-ban házasságuk felbomlott, s két gyermekük nevelése döntően rá maradt. 2005 februárjában gerincvelőjében daganatot fedeztek fel, megműtötték, ami után nagy akaratereővel újra meg kellett tanulnia járni. 2007 elején betegsége kiújult, előbb Östersundban, majd Göteborgban kezelték, miközben deréktól lefelé lebénult. Újabb gerincműtétére már nem kerülhetett sor, a rák megtámadta agyát is, majd ez év június 19-én Anikó eltávozott közülünk. Július 3-án, a göteborgi Kviberg-temetőben családja, rokonai, barátai, a magyar protestáns gyülekezet és a göteborgi magyar közösség megrendülten búcsúzott tőle. Isten adjon neki örök nyugalomlat, az itt maradtoknak vigasztalást, a feltámadás és viszontlátás reményességét!

Simonffy Gyula
1923–2007

Németújfalvi Simonffy Gyula Gábor, régi debreceni köznemesi család sarja, 1923. október 29-én született Budapesten. Felmenői között városi szenátort, főbíró, református főgondnokot, polgármestert találunk, akik templomokat építenek, iskolákat alapítanak. Simonffy Gyula születésekor apja már halott; anyja neveli, de mentora a sajósenyei Máriási-kúrián élő nagyapja. Budapesten a Verböczy Gimnáziumban 1942-ben érettségizik, majd a József Nádor Műszaki Egyetem Építésmérnöki Karának hallgatója. 1945-46-ban az ún. „Dániai Tanfolyam” keretében eljut Svédországba, ahol a Svenska Trähus ill. a Grep Nils műépítész-irodáknak praktizál. 1949-ben építésmérnöki oklevelet szerez Budapesten, majd Miskolcra helyezik. Itt megismeri Ákosfalvi Székely Adeodatot, akitől 1951-ben megszületik lányuk, Krisztina. 1950-55 között Budapesten az IPARTERV-ben irányító tervező mérnök, 1953-tól tanársegéd

a Műegyetemen, 1956-ban az Építészeti Minisztériumban főmérnök, majd a Forradalmi Bizottság elnöke, ezért november 4-e után családjával menekülnie kell. 1957-ben Svédország legnagyobb lakásépítő cégénél, a HSB-nél osztályvezető (innen megy nyugdíjba 1984-ben). Több mint 9000 (kilencezer!) lakást és ezekhez tartozó garázsokat, üzletházakat, éttermeket, iskolákat stb. tervez. 1966-ban I. díjat nyer az Umeå Városi Színházra kiírt pályázaton. 1985-ben a Svéd Kereskedelmi és Iparfejlesztési Hivatal (NUTEK) előadó-körútra küldi Kinába. 1988-ban a Magyar Mérnökök és Építészek Világszövetségének elnöke, Stockholmban Világkongresszust rendez. Az 1970-es évektől a Svéd Johannita Rend lovagja, 1990-től az újjászülető Magyar Johannita Rendben svéd anyagi támogatással jótékonyági akciókat irányít. Hobbija a vitorlázás, teniszezés, a rajz és festészet, főként a fényképezés (2002-ben fotókiállítás nyílik Debrecenben). 1982-től gyakran fordul meg az Amerikai Egyesült Államokban, ahol lánya, Krisztina és ennek négy gyermeke él. Unokáit gyakran hozta át Európába, Magyarországra, ahol sikerült visszaszereznie a család sajósenyei kúriáját. A Svédországi Magyar Protestáns Egyházi Közösség Stockholmi Gyülekezetének hűséges tagja, 1994-től presbitere. 2007. szeptember 4-én Budapesten hunyt el, ahol kívánsága szerint porait a Farkasréti temetőben a Simonffyak családi sírhelyébe kerültek örök nyugalomra. Október 5-én a Stockholmi Francia Református Templomban, Amerikából érkezett lánya, svéd és magyar tisztelői, a stockholmi gyülekezet tagjai gyászistentisztelet keretében kegyelettel adóztak emlékének.

Demeter (Gáspár) Zsófia
1935–2007

1935. szeptember 26-án született az erdővidéki Bardócon, Gáspár Ignác és Mária négy gyermeke közül a legki-

sebbként. Az elemi elvégzése után Székelyudvarhelyre került a nővérképző gimnáziumba, majd a helyi kórházban kapott állást. 1955-ben férjhez ment Demeter Vidor autószerelőhöz, és Brassóba költöztek. Itt született két gyermekük: Vidor (1958) és Annamária (1959). 1974-ben a család Sepsiszentgyörgyre költözött, ahol lánya Simon Miklóshoz ment feleségül. Itt születtek unokáik: Alpár (1980) és Orsolya (1981). 1987-ben a fiatalok Svédországba disszidáltak, majd 1989-ben a szülők is követték őket. 2005-ben Zsófia egészsége megrendült, 2007 nyarán válságosra fordult, majd szeptember 8-án visszaadta lelkét Teremtőjének. A gyászszertartáson a helyi svéd lelkész szolgálata mellett a Sölvesborgi Magyar Protestáns Gyülekezet részéről Tóth Ildikó főjegyző búcsúztatta. Isten nyugosztalja!

Pap (Fazakas) Julianna
1927–2007

1927. január 1-én született a mezősgéi Magyarborzáson, Fazakas Eszter és János négy gyermeke közül az

egyetlen lányként. Itt nevelkedett, s az elemi elvégzése után fiatal korától nyugdíjazásáig mindvégig a kollektívben dolgozott. 1962-ben kötött házasságot Pap Ferencel, akivel 19 évet élt boldog házasságban, férjének 1981-ben bekövetkezett haláláig. Pap Juliannának hat gyermeke született: Balázs, Sanyi, Gyöngyi, Annus, Magdus, István. Pap Julianna 2006 telén látogatóba érkezett Annus lányához Svédországba, itt akart maradni végleg. Nyáron Annus lányával együtt még hazautazott Borzásra, de visszaérkezve Svédországba, július 23-án agyvérzéssel kórházba került, s 24-én megszünt élni. Temetésére augusztus 31-én, a dél-stockholmi Lilla Dalen temetőben került sor, ahol a svédországi magyar protestáns lelkész szolgálatával családtagjai, rokonai búcsúztatták. Béke poraira!

ISTENTISZTELETI NAPTÁR 2007. NOVEMBER - DECEMBER

NOVEMBER

10	11:00	LJUNGBY	Szent István templom a VÄXJÖ-i hívek részvételével (Rázmány Csaba unit. püspök szolgálatával)
18:00	SÖLVESBORG	S:t Nicolai kyrkan (Rázmány Csaba) 11	
17:00	GÖTEBORG	S:t Jakobs kyrkan (Rázmány Csaba)	
16	18:00	BORÁS	Hässleholmskyrkan
17	12:30	HELSINGBORG	EFS-kyrkan
	16:00	MALMÖ	Stadionkyrkan
18	12:30	HALMSTAD	Andersbergskyrkan
	16:30	JÖNKÖPING	Öxnehaga Centrum Forum-terem
24	12:30	VÄSTERÁS	Ansgarskyrkan
	16:00	ESKILSTUNA	Tomaskyrkan
25	11:00	STOCKHOLM	Franska Ref. Kyrkan

DECEMBER

01	13:00	TALLINN	Toomkirik	úrvacsora
02	13:00	HELSINKI	Alppila-templom	úrvacsora
08	12:30	VÄXJÖ	Johannesgården	úrvacsora
	17:30	SÖLVESBORG	S:t Nicolai kyrkan	úrvacsora
09	11:00	LJUNGBY	Szent István templom	úrvacsora
	16:30	JÖNKÖPING	S:t Franciscus kat.kka	úrvacsora
14	18:00	HALMSTAD	Andersbergskyrkan	úrvacsora
15	12:30	HELSINGBORG	EFS-kyrkan	úrvacsora
	16:00	MALMÖ	Stadionkyrkan	úrvacsora
16	13:00	TÄNGAGÄRDE	Gyül. Otthon	úrvacsora
22	12:30	VÄSTERÁS	Ansgarskyrkan	úrvacsora
	16:00	ESKILSTUNA	Tomaskyrkan	úrvacsora
23	17:00	GÖTEBORG	S:t Jakobs kyrkan	úrvacsora
25	11:00	STOCKHOLM	Franska Ref. Kyrkan	úrvacsora

A TEMPLOMOK ÉS MÁS ISTENTISZTELETI HELYEK CÍMEI

BORÁS	Hässleholmskyrkan	Våglängdsgatan 3
ESKILSTUNA	Tomaskyrkan	Stenbygatan 4
GÖTEBORG	S:t Jakobs kyrkan	Parkvägen 4
HALMSTAD	Andersbergskyrkan	Grönevångstorg
HELSINGBORG	EFS-kyrkan	Bruksgratan 27
JÖNKÖPING	S:t Franciscus kat.kyrk.	Torraplan
LJUNGBY	Szent István templom	Bolmstadvägen 21
MALMÖ	Stadionkyrkan	Stensjögatan 1
SÖLVESBORG	S:t Nicolai kyrkan	Köpmangatan 1
STOCKHOLM	Franska Ref. Kyrkan	Humlegårdsgatan 13
TÄNGAGÄRDE	Gyülekezeti Otthon	Åspered felé (40-es útról)
VÄSTERÁS	Ansgarskyrkan	Pettersbergsgatan 32
VÄXJÖ	Johannesgården	Paradvägen 4

Figyelem! Az itt közölt időpontok rajtunk kívülálló okok miatt változhatnak, ezért kérjük, az esedékes istentisztelet előtt szíveskedjenek a gyülekezeti felügyelőknél, vagy internetes honlapunkon (www.keve.se) tájékozódni.

Tisztelettel kérjük híveinket, támogatóinkat, lapunk olvasóit, hogy a 2007-dik évre vállalt egyházfenntartási járulékukat, anyagi támogatásukat lehetőleg december közepéig fizessék be központi pénztárunkba a lapunkhoz mellékel átutaló-szelvényel (PG-inbetalningsblankett). Amennyiben a pénzüsszeget a szokásos módon, a postahivatalban beszerzett befizető szelvény útján, vagy elektronikus úton kívánja befizetni, kérjük ne feledje el beírni a címzett, azaz egyházi közösségünk nevét és számlaszámát:

Plusgiro kontótulajdonos neve és számlaszáma:

Ungerska Protestantiska Samfundet

Plusgiro 602047-3

Ezúton is köszönetet mondunk a Protestáns Szövetség brüsszeli konferenciájának helyet adó és azt megszervező Belgiumi Magyar Protestáns Gyülekezetnek, kiemelten is Rempört Péter lelkésznek, gr. Teleki Kálmán főgondnoknak és Mellár Balázsnak, a konferencia főszervezőjének, aki szíves volt rendelkezésünkre bocsátani az e cikkünket illusztráló fényképanyagot is. Az aláírás nélküli képeken a konferencia résztvevőinek egy-egy csoportja látható.

A Protestáns Szövetség régi-új elnöksége. Balról jobbra Sebe Enikő pénztáros, Gémes Pál elnök, Joób Olivér presbiteri konferencia-szervező, Jaskó Irén titkár, Varga Pál társelnök. (Mellár Balázs felvétele)

BRÜSSZELI EGYÜTT-TÖPRENGÉSEK (Folytatás a 2. oldalról)

mind megpróbált tenni valamit a szétszakítottság ellenében, de a részben egyházon belüli, másrészt a folyamatos bel- és külpolitikai támadások meghiúsították ezeket. 2004 júliusában létrejött a Kárpát-medencei Magyar Református Generális Konvent, mely új reményt hord magában. 2005 májusában a Magyarországi Református Egyház Zsinata törvénybe foglalta és kinyilvánította, hogy „minden magyar reformátust” a tagjának tekint. A 2006 őszén megalakult Magyar Evangélikus Konferencia (MAEK) pedig minden magyar evangélikus számára biztosította ezt. Megalakulásakor a MAEK tagjainak sorába fogadta a Nyugat-Európai Magyar Protestáns Gyülekezetek Szövetségét, kifejezve abbéli reményét, hogy a Protestáns Szövetséget – vegyes felekezeti jellege ellenére – egy a MAEK-nek megfelelő református szervezet, például a Generális Konvent is ugyanúgy tagjainak sorába fogadja.

Az ez irányban való megoldáskeresés helyességét látszott alátámasztani Dr. Márkus Mihály püspök is, amikor hivatkozott a Generális Konvent Közös Képviselési Bizottságának 2005 júliusában hozott ajánlására. Eszerint a Bizottság megvizsgálta a nem Kárpát-medencei magyar reformátusság képviselésének lehetőségét a Generális Konventben. Javaslatuk szerint azoknak az egyháztesteknek, amelyeknek van egyházkerületi, egyházmegyei szervezete, azok ugyanolyan szinten csatlakozhatnak (püspök, főgondnok, esperes, egyházmegyei gondnok delegálásával) a Konventhez. Ahol nincs egyházszervezet, ott felajánlják a betagozódás lehetőségét egy Kárpát-medencei egyházkerülethez való csatlakozással. És végül ott, ahol a magyar református gyülekezetek a befogadó ország valamely egyházának tagjai, ott a Magyarországi Református Egyház és az adott testvéregyház közötti szerződésben lehet rögzíteni a magyar református gyülekezetek sajátos, kettős jogállását. Irány tehát a Generális Konvent!

A Protestáns Szövetség közgyűlése új választmányt állított, az pedig soraiból megválasztotta az elnökséget. Eszerint az eddigi elnök, Varga Pál helyet cserélt az eddigi társelnökkel, Gémes Pállal, így a Varga-Gémes-tandem helyett Gémes-Varga-tandem viszi tovább a Szövetség ügyeit. Jaskó Irén titkár mellé svédországi főjegyzőnk, Tóth Ildikó került helyettesnek, s e sorok írója, Molnár-Veress Pál lelkész pedig megmaradt eddigi alelnöki tisztségében. Összességében elmondható, hogy jövőt kutató brüsszeli együtt-töprengésünk eredményes volt, s hogy tartalmas konferenciát zárhattunk. Köszönet érte Istennek, köszönet a szervezőknek!

Molnár-Veress Pál

és kéve

ISSN 1400-8998

A Svédországi Magyar Protestáns Egyházi
Közösség lapja – Az Északon élő magyarok
ökumenikus fóruma
(Ungerska Protestantiska Samfundets tidning
Ungrarnas ekumeniska forum i Norden)

Megjelenik negyedévente – évi 4 szám
(Utkommer kvartalsvis – 4 nr per år)

Nr. 3, árgång XV. évfolyam 3. szám
Oktober 2007 október

Felölös kiadó (Ansvarig utgivare)
a Protestáns Egyháztanács (Kyrkorädet)

Szerkesztő (Redaktör)
Molnár-Veress Pál

Granövågen 126
S-151 64 Södertälje /Stockholm/
Telefon/Fax: +46-(0)8-550 160 66

E-mail: ujkeve@keve.se
Honlap (Websida): www.keve.se

Nyomda (Tryckeri):
KGM Datadistribution AB
Göran Lönndahl, VD
Tel: +46 8 726 56 01
e-mail: goran@kgm.se
<http://www.kgm.se>

Példányszám (Upplaga)
1 000

Egyházfenntartási járulékot vagy
támogatást fizető tagjainknak
a lapot ingyen küldjük.

A közösségünkhöz nem tartozó, de az
Új Kéve iránt érdeklődő olvasóinkat
kérjük, tájékoztatásért forduljanak
Pap Iván országos pénztárosunkhoz:
181 30 LIDINGÖ, Frisksportarvägen 2
Tel: 08-731 83 60 Fax: 08-731 08 28

Plusgiro számlaszámunk:
Ungerska Protestantiska Samfundet

Plusgiro 602047-3

MÁS ÉSZAKI/BALTI ORSZÁGOKBAN
ÉLŐ MAGYAR GYÜLEKEZETEK
MEGBÍZOTT VEZETŐI

(A szolgálatot alkalmanként meghívott lelkész végzi)

ÉSZTORSZÁG – Tallinn / Tartu
BÁN ISTVÁN
EE-50013 TARTU Pohla 13-1
Tel: +372-740 54 55 Mobil: +372-506 96 42

FINNORSZÁG – Helsinki / Turku
NAGY GÁBOR
SF-10300 KARJAA Kauppiaankatu 32
Tel: +358-19231242 Mobil: +358-409607559

VERECKE

Ez hát a hon... Ez irdatlan
hegyek közé szorult katlan.
S az út... Kígyó vedlett bőre.
Hány népet vitt temetőre.
S hozott engem, ezer éve,
Árpád török szava, vére
bélyegével homlokomon...

Szerzett ellen, vesztett rokon
átka hull rám, mint a rontás.
Perli-e még ezt a hont más?

Fenyő süssan, lombja lebben:
besenyő-nyíl a mellemben,
szakadékok; szakadt sebek,
útpor-felleg: megy a sereg,
elme, s engem hagynak sírnak...

Ágyékból most fák nyílnak,
fényes szemem kivirágzik,
szájam havas vihart habzik,
málló szirtbe temessenek,
fejem alatt korhadt nyereg,
két lábamnál lócsont sárgul –
ősi jognak bizonyságul,
mert ez az út, kígyó bőre,
kit nem vitt már temetőre,
s ki tudja még, kit hoz erre,
menni véle öltre, perre.

Kovács Vilmos (1927–1977)

Kárpátaljai író, költő. Életét és műveit
az igazságkereső bátorság jellemezte.

Őszi színek - fotó: Baumann Mihály (Pécsvárad)